

RAZMIŠLJANJA SV. IVANA ZLATOUSTOGA O KRŠTENJU

MARIJAN MANDAC

Franjevačka teologija Makarska

UDK 276 (265.1)

Izvorni znanstveni rad

Na temelju nedavno otkrivenih 11 kateheza sv. Ivana Zlatoustoga auktor analizira Krizostomova razmišljanja o sakramentu krsta i svemu što je s tim povezano kao što je: vrijeme i oblik krštavanja, vježbe u katekumenatu, egzorcizmi, ispovijest vjere, odreknuće đavla, pristajanje uz Krista, pomazanje katekumena, nagost kod krštenja, krsni darovi, krsna odjeća, pokrsni cjelov, problem krštavanja djece, krštenje na smrtnoj postelji, kumovi.

Uvod

Naslov smo svome radu odabrali mimo prvotne nakane. Najprije htjedosmo cjelovito prikazati krsni nauk sv. Ivana Zlatoustoga. Ali ubrzo uvidjesmo da to premašuje naše sadašnje mogućnosti i zato smo se ograničili. Ipak i ovaj pohtvat držimo korisnim. Pri tome na pameti nemamo samo naše domaće prilike. Učenje Zlatoustoga o krštenju nije, koliko smo upućeni, šire poznato niti se temeljitije proučavalo. To otuda zaključujemo što o njegovu krsnome nauku nema izdvojeno ni riječi u najboljim patrologijama¹ kao niti u novijim² ili drevnijim teološkim rječnicima.³ Međutim, svaki donedavni govor o krstu kod

¹ Usp. J. QUASTEN, *Patrologia*, 2, Marietti, 1980; B. ALTANER-A. STUIBER, *Patrologie*, Herder, 1966; J. PAVIĆ-T.Z. TENŠEK, *Patrologija*, Zagreb, 1993.

² Usp. J.M. LEROUX, *Johannes Chrysostomus*, TRE, 17, 118-127; A. WENGER, *Jean Chrysostome*, DS, 8, 331-355; K. BAUS, *Johannes Chrysostomus*, LThK, 5, 1018-1020; P.W. HARKINS, *John Chrysostom*, NCE, 7, 1041-1044; G. BARDY, *Jean Chrysostome*, DTC, 8, 660-690.

³ Usp. G. BAREILLE, *Baptême*, DTC, 2, 180.189-190.198-200.203.206.211.214.

Ivana Zlatoustoga nužno je morao postati nepotpun jer su se najvažniji krsni tekstovi Ivana Zlatoustoga, tako reći, tek pronašli. Mi, uz neke ranije poznate, na njima gradimo ovo svoje istraživanje.⁴

Misao Ivana Zlatoustoga o krstu zaista je prebogata da se može sažeto i kratko prikazati. Samo neposredno i cjelovito čitanje njegovih krsnih homilija omogućuje potpuni uvid u to kako je Zlatousti razumio, živio i naviještao neizrecivo krsno otajstvo. Zlatousti je svoje nagovore koje kušamo tumačiti⁵ održao odraslim ljudima koji su se spremali za krštenje ili se upravo krstili. Ali je bio svjestan da iznosi nauk potreban svim vjernicima.

1. Smisao krsnoga vremena i oblika

Sv. Ivan Zlatousti potanko u svojim katehezama razjašnjava⁶ zašto su "naši Oci" odredili da se osnovno kršćansko otajstvo koje svakako obuhvaća krštenje i euharistiju⁷ obavlja tijekom uskrsne noći i zašto su Oci mimoišli "sav ostali dio godine". Inače i sam Zlatousti dobro zna da je "milost uvijek ista" ma kada se čovjek krstio. Vrijeme ne može milost u djelovanju spriječiti jer je "božanska".⁸ Prema tome,

⁴ Svoj rad temeljimo na ovim tekstovima sv. Ivana Zlatoustoga: PG, 49, 223-240; R. KACZYNSKI, *Johannes Chrysostomus. Catecheses Baptismales, Taufkatechesen*, I-II, Herder, 1992; A. WENGER, *Jean Chrysostome. Huit Catéchèses baptismales inédites*, SC, 50bis, Paris, 1970; A. PIÉDAGNEL-L. DOUTRELEAU, *Jean Chrysostome. Trois Cathéchèses Baptismales*, SC, 366, Paris, 1990.

⁵ Pitanje homilije otisnute u PG, 49, 231-240 i kod R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 110-148 ostavljamo po strani. O njoj usp. R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 32-34; A. PIÉDAGNEL-L. DOUTRELEAU, *Trois*, 13-16; A. WENGER, *Huit*, 24-26. Ta je homilija iznimno bogata krsnim naukom. Zato je navodimo u ovome radu. Inače se svrstava u drugi niz djela sv. Ivana Zlatoustoga.

⁶ Ovo su osnovna mjesta sv. Ivana Zlatoustoga: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 160-162.200-202.210; A. PIÉDAGNEL-L. DOUTRELEAU, *Trois*, 1, 7, 124-126 (naznačili smo broj kateheze, broj ulomka i stranice).

⁷ Ovdje namjerno nismo spomenuli potvrdu. Razlog je jednostavan: u razglabanim Zlatoustovim poukama osobno nismo naišli na mjesto gdje bismo bilo kako raspoznali sakrament krizme. O tome vidi: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 92-93; A. WENGER, *Huit*, 99-100; A. PIÉDAGNEL-L. DOUTRELEAU, *Trois*, 60-61.

⁸ Zlatousti je upotrijebio riječ θεῖος. Također se čita u 2 Pt 1,3 i Dj 17,29. Riječ po sebi upućuje na Θεός, Bog. Radi toga znači "božanski". Božansko je što u sebi objavljuje Boga. Isto tako je božansko što je božanske naravi, moći, izvora. Božansko je što pripada Bogu i što je njemu posvećeno. Božansko nadilazi moć ljudske spoznaje. Na grčkome θεῖος također može značiti "izvanredan",

čovjek se uvijek krštava plodonosno. Unatoč tome Zlatousti ističe da Oci nisu “bez pomnje”⁹ niti “nepromišljeno”¹⁰ odredili da se “otajstvo obavi”¹¹ tijekom vazmene noći jer je to uskrsna “svetkovina”.¹² Po Zlatoustome, “opsluživanje”¹³ toga vremena kao i

“žudesan”, “divan”. O svemu vidi: A. BAILLY, *Dictionnaire grec-français*, Paris, 1903; H KLEINKNECHT, *θεῖος*, ThW, 3, 122-123.

- 9 Zlatousti je napisao ἀπλῶς. Prilog izvorno znači “jednostavno”. Ima pak mnogo izvanrednih značenja. Zlatousti na spomenutom mjestu s ἀπλῶς želi kazati da Oci nisu “naprosto”, “bez promišljanja” i “površno” odredili vrijeme kada se u Crkvi redovito krštava. Oni su dobro promislili i tek onda zapovjedili. O riječi vidi O. BAUERNFEIND, ἀπλῶς, ThW, 1, 385.
- 10 U Zlatoustoga piše εἰκῆ. Ta riječ naznačuje da se nešto vrši bez zbiljskoga temelja i zato posve slučajno. Dotični je čin plod čiste samovolje. Posve je bez utvrđenoga cilja i nakane. Zlatousti niječe da je otačka naredba o krštavanju u vazmenoj noći nešto takvo. O riječi usp. P. BÜCHSEL, εἰκῆ, ThW, 2, 377-378.
- 11 Tu je Zlatousti upotrijebio glagol μυσταγογέω. U njegovu je rječniku iznimno važan i gotovo nezamjenjiv. Zlatousti se njime uhodano i često služio. Stječe se utisak kako ni ne pomišlja da je nekome od njegovih slušatelja glagol μυσταγογέω nejasan. Sigurni smo da su slušatelji Zlatoustoga uistinu dobro znali što μυσταγογέω znači. Na žalost to se više ne može kazati za nas. Čak ne znamo niti kako bismo μυσταγογέω prerekli niti preveli. Mislimo da Zlatousti u najširem opsegu s μυσταγογέω obuhvaća sve čine što se odnose na otajstvo slavljeno za katekumene u vazmenoj noći, ali i one čine koji su se vršili tijekom neposredne pripreve za slavlje uskrsne noći. U užemu smislu μυσταγογέω možda označuje krštenje i euharistiju, a u najužemu samo krsno otajstvo. Glagol μυσταγογέω upotrebljava se aktivno i pasivno. Prevesti ga ne znamo. Mislimo da ne bi bilo naročito lijepo napisati “mistagogizirati”. Inače se vidi da μυσταγογέω u sebi sadrži μύστης i ἄγω. Riječ μύστης u pasivnome smislu označuje onoga tko je upućen u tajnu, a u aktivnome smislu označuje čovjeka koji uvodi u tajnu. Glagol ἄγω znači voditi.
- 12 Kod Zlatoustoga piše ἑορτή. Grcima ta riječ označuje “svečanost” što se priređuje “u čast bogovima”. Riječ također naprosto znači “veselje”. Susrećemo je u Izl 12,14 i Mt 26,5 gdje je naznaka za Blagdan pashalnoga slavlja. U Izl 23,18 i Lk 22,1 ἑορτή naznačuje Blagdan beskvasnih kruhova dok u Pnz 16,16 i Iv 7,2 naznačuje Blagdan sjenicâ. Za kršćane je Vazam ἑορτή. Upravo se zato tada krštavaju. O riječi ἑορτή vidi A. BAILLY, *Dictionnaire*, 714.
- 13 Zlatousti se tu poslužio riječju παρατήρεσις. Zanimljivo je da se ona ne upotrebljava u Septuaginti i da se u cijelome Novome zavjetu nalazi samo kod Lk 17,20. Riječju se služe znanstvenici koji istražuju prirodu i liječnici koji motre tijelo. Spomenuti moraju paziti, vrebati i gotovo kao uhode najbudnije promatrati što se događa. Riječ παρατήρεσις odnosi se na iskustveno motrenje. Nije razumsko zaključivanje. Prema tome, παρατήρεσις je točno motrenje da se

propisanoga "oblika"¹⁴ Ima svoje razloge i "tajnovit"¹⁵ smisao. Uskrsna je noć zapravo pobjeda "našega Kralja" nad "svim zlodusima". Tada je rat dobio "naš Gospodar".¹⁶ Stoga dolikuje da ljudi sudjeluju u tome najvećem "slavlju".¹⁷ Krist je uskrsnućem "pokorio đavla i preoteo mu zarobljenike".¹⁸ Tako je Uskrs konačna pobjeda nad "grijehom"¹⁹ i "smrću".²⁰ Zlatousti uporno naglašava da se s tim bitnim otkupiteljskim zbiljama vjernik sjedinjuje i u njima stječe udio "po krštenju". Na taj je način Ivan Zlatousti svojim

nešto može opslužiti i izvršiti. Tako smo došli do riječi koju smo i sami upotrijebili. O njoj vidi H. RIESENFELD, παρατήρεσις, ThW, 8, 148-151; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1478.

¹⁴ Riječju "oblik" preveli smo riječ σχῆμα. Ta se riječ s Eshilom i Tukididom pojavljuje u grčkome rječniku. Njome se označuje vanjski lik i oblik neke zbilje. Ono je σχῆμα što o zbilji zamjećuju osjetila. Kod Zlatoustoga riječ se odnosi na ono što se pomoću osjetila daje vidjeti pri obavljanju kršćanskih otajstava. Zlatousti drži da i to ima svoj pravi smisao. O samoj riječi vidi A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1885; J. SCHNEIDER, σχῆμα. ThW, 7, 954-957.

¹⁵ Tako smo preveli pridjev μυστικός. Inače se redovito samo napiše "mističan". Jasno je da μυστικός dolazi od glagola μύω koji znači "biti zatvoren", "zatvoriti".

¹⁶ Tu se Zlatousti poslužio riječju δεσπότης. On njome iznimno često oslovljava Isusa. Tako je već u četvrtome retku Judine poslanice i u 2 Pt 2,1. Riječ δεσπότης u grčku je književnost uveo Pindar. Riječ je potekla iz obiteljskoga kruga gdje je označivala gospodara što neograničenom vlašću upravlja vlastitom obitelji. To je redovito bio otac obitelji. On je δεσπότης, tj. posvemašnji gospodar. Otac određuje sve. Sve o njemu zavisi. Oca u obitelji nije obvezivao nikakav zakon. Otuda je riječ prešla u državni i društveni jezik. Vladar je postao δεσπότης, ThW, 2, 43-48; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 448.

¹⁷ Grčka je riječ ἐπινίκιος. Ona obuhvaća sve što se odnosi na dobiveni rat. To su: pobjedničke pjesme, svečani mimohodi, dodjele odličja. Vazmena je noć dan pobjede nad istinskim neprijateljem. O grčkoj riječi vidi A. BAILLY, *Dictionnaire*, 763.

¹⁸ Tu je grčka riječ αἰχμάλωτος. Doslovce označuje ono što se dobije i osvoji šiljkom koplja. To je ratni zarobljenik. O samoj riječi usp. G. KITTEL, αἰχμάλωτος, ThW, 1, 195-197.

¹⁹ Tu je Zlatousti napisao ἁμαρτία. Znamo da je to osnovna riječ koja naznačuje pogubnu silu što praroditeljskim prekoračenjem odredbe ulazi u svijet.

²⁰ Zlatousti je napisao θάνατος. Treba voditi računa da je θάνατος u Pismu veoma složena zbilja. Obuhvaća smrt kojom se ljudska duša dijeli od tijela, ali isto tako smrt kojom živi čovjek tijelom pred Bogom umire u duši jer griješi. Konačni je oblik smrti vječna propast.

slušateljima opravdao i razjasnio činjenicu što se u ranim kršćanskim stoljećima uvriježilo da upravo o Vazmu “djeca²¹ Ckve” obave “uvođenje”²² u krsno i euharistijsko otajstvo. I sam je poduzeo svoje “pouke”²³ da pripravnicima na krštenje razjasni zašto su Oci odredili da se tajne po kojima čovjek postaje kršćaninom vrše na Vazmenu noć i da razglobi različite čine s kojima se to obistinjuje. U sve je, jasno, upleo isticanje prekomjernoga ploda što krštenome dolazi od krštenja.

2. Vježbe u katekumenatu

Ivan Zlatousti “vrijeme” neposredno prije krštenja za cijeli idući život smatra veoma vrijednim i iznimno važnim.²⁴ Zato je o njemu svojim slušateljima “govorio i sada govori i neće prestajati govoriti”. Pretkrsno je vrijeme razdoblje “pripreme” kada se priprema krštenikov “duh”. Tada se utvrđuje prava “nakana²⁵ duše”. Kroz to vrijeme sami “sebe odgajamo”.²⁶ Zlatousti strogim i istaknutim zapovjednim načinom bez imalo krzmanja i oklijevanja traži da se “ne krsti” tko se ozbiljno ne pripremi za krštenje. Ipak dodaje da otajstvo i u tome slučaju “oprašta prethodne grijeha”.

²¹ Tu je Zlatousti napisao τέκνον. Riječ naznačuje djetetovo podrijetlo. Jednako se odnosi na muško i žensko dijete. O riječi vidi A. OEPKE, τέκνον, THW, 5,637-638.

²² Tako smo preveli riječ μυσταγωγία. Riječ se zapravo ne da prevesti. Držimo da joj je opseg isti kao i opseg već naznačenoga glagola μυσταγωγέω.

²³ Zlatousti je napisao κατήχσεις.

²⁴ Ovdje se temeljimo na ovim Zlatoustovim mjestima: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 122, 124, 160, 188, 260; PG, 49, 234, 235, 225, 230; A. PIÉDAGNEL-L. DOUTRELEAU, *Trois*, 1,6, 122-124; 1,21, 156-158; A. WENGER, *Huit*, 3,8, 155 (naveli smo broj kateheze i stranicu).

²⁵ Tu se Zlatousti poslužio riječju προαίρεσις. Osnovno je značenje te riječi “prethodno odabiranje”. Potom riječ označuje “nakanu” koja sadrži osjećaje i počela po kojima se netko ravna. To je način kako se misli i djeluje. To zapravo katekumen mora utvrditi prije svoga pristupa krsnome činu. To će biti osovina njegova života iza krštenja. O riječi vidi A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1264.

²⁶ Tu je upotrijebljen glagol παιδεύω. U njemu treba zamijetiti riječ παις što znači “dijete”. Radi toga παιδεύω znači “odgajati dijete” i potom općenito “poučiti”, “oblikovati”. Usp. G. BERTRAM, παιδεύω, ThW, 5, 596; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1438-1439.

Razdoblje prije krštenja Zlatousti naziva παλαίστρα²⁷ i γυμνάσιον.²⁸ Život pak nakon primljenoga otajstva obilježuje kao στάδιον.²⁹ Riječju παλαίστρα Grci nazivaju mjesto gdje se netko uvježbava zbog natjecanja koje će uskoro poduzeti. Slično značenje ima i riječ γυμνάσιον. Ona u prvome redu označuje javni prostor za tjelesno vježbanje. Ali riječ također može značiti vježbu kojom se uvježbava duša kako bi djelovala kreposno. Zlatousti kaže da “posrtaji”³⁰ što se događaju prije krštenja stječu “oproštenje”.³¹ Zbivaju se u tijeku uvježbavanja koje nekako po sebi pripušta pad i nedostatke. Kada se iza krštenja iziđe na στάδιον što je prostor nadmetanja, padovi se i posrtaji više ne dopuštaju. Vježbe su postojale da se oni izbjegnu i dobije životno natjecanje.

Vjernik se poslije krštenja, strogo govoreći, ne bi smio “više nikada vratiti” pređašnjim grijesima. Naprosto je zabranjeno “opet” se tamo “vratiti”. Ali bez uporne i naporne prethodne vježbe postoji utemeljeni “strah” i velika “opasnost” povratka u ranije grijeh. Zlatousti traži da se prije krsnoga čina “poprave porazi” što se odnose na “čudoredne običaje”.³² Prije krštenja čovjek se bezuvjetno mora “odreći prethodnih zala”. Mora se stubokom “izmijeniti” u načinu mišljenja. Zlatousti svom velikom rječitošću naglašava da se već tada moraju iskorijeniti sve opake “navike” koje čovjek nosi u sebi. On uvriježenu naviku drži zbiljom koja je zaista “pogibeljna”. Naviku je nadasve tegotno “oboriti”. Svakome je iznimno teško da se “očuva” zle navike. Navika nas i “protiv naše volje” zaskoči. To joj uspijeva

²⁷ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1442.

²⁸ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 421; J. DELORME-W. SPEYER, *Gymnasium*, RAC, 13, 155.

²⁹ Usp. M. MANDAC, Športske riječi u Novome zavjetu, *Služba Božja*, 36(1996), 195-196.

³⁰ U Zlatoustoga je riječ πτώμα. O njezinoj biblijskoj i teološkoj vrijednosti vidi W. MICHAELIS, πτώμα, ThW, 6, 167.

³¹ Zlatousti je napisao συγγνώμη. O toj riječi usp. R. BULTMANN, συγγνώμη, ThW, 1, 716.

³² Grčka je riječ kod Zlatoustoga πρόπος. Po njoj se naziva tropološko biblijsko tumačenje. To je ono tumačenje kojim se iz Pisma utvrđuju propisi za čudoredno djelovanje. Riječ πρόπος prvotno znači “obrtaj”, “okret”. Potom znači “pravac” i “držanje” te “način mišljenja i djelovanja”. O toj riječi vidi A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1967-1968.

kada toga i "nismo svjesni". Navika ima veliku "moć". Stoga je nužno da se čovjek prije krštenja oslobodi "zle navike" i da stekne "naviku" koja je "najkorisnija" i u sebi "dobra". Da je čovjek zadobije mora "bdjeti" i "biti budan". Tako vježbom mora usvojiti "vrlinu" da je "lako" provodi u djelo. Tada će se čovjek ispuniti "zdravom pameću".³³ Posjedovat će veliki "žar" za sve što je dobro. Već pred krsni čin čovjek mora biti "čist" u odnosu na "svokoliku ovoživotnu brigu". To je temeljni uvjet da pristupi krsnome otajstvu. U tu su svrhu ustanovljene razne vježbe kojima katekumeni vježbaju dušu i tijelo. Tim se vježbama moraju dovoljno uvježbati da mogu u život provoditi milost kojom će ih obdariti krsno otajstvo. Iz povijesti katekumenata znamo da su te vježbe bile naporne, duge i teške. Sigurno su uključivale brojne molitve, stroge postove, bdjenja, biblijska čitanja. Nema dvojbe da Zlatousti sve to pretpostavlja kada o tome i ne govori izrijekom.

3. Egzorcizmi u katekumenatu

Sv. Ivan Zlatousti s pomnjom, probrano i često u svojim krsnim poukama spominje katekumenske egzorcizme.³⁴ Naznačio je da su se egzorcizmi obavljali nad katekumenima "svaki dan" pošto bi se za njih obavila "pouka"³⁵ odnosno nakon što im je ketehet upravo "opomene"³⁶ za bolji i kreposniji život. Katehete bi "odonuda" gdje su poučavali katekumene "slali" egzorcistima koji su za to bili

³³ Zlatousti je posegnuo za riječi σωφροσύνη. Ta riječ zaista ima mnogo značenja. Temeljno je "zdravo stanje duha". Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1892.

³⁴ Osnovna su mjesta ova: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 160.210-214.342-344; A. PIÉDAGNEL-L. DOUTRELEAU, *Trois*, 1,7, 124-126; 2,6-7, 188-194; PG, 49,225; A. WENGER, *Huit*, 2,12-14, 139-141.

³⁵ Zlatousti je napisao διδασκαλία. Riječ se upotrebljava u dva značenja: poučavanje kojim drugoga poučavamo i obuka kojom drugi nas poučavaju. Riječ se u profanome grčkome često upotrebljava. U Septuaginti se za nju navode ova mjesta: Izr 2,17; Sir 24,33; Sir 39,8 i Iz 29,13. U Novome se zavjetu ta riječ dosta često susretne. U ranome kršćanskome pisanju διδασκαλία prije svega naznačuje sažetak apostolskoga nauka koji treba vjerno i razgovjetno prenositi s pokoljenja na pokoljenje. O riječi vidi: K.H. RENGSTORF, διδασκαλία, ThW, 2, 163-165.

³⁶ Grčka je riječ νουθεσία. Mislimo da istodobno znači: nukanje na dobro, opomena, prijekor, upućivanje. O njoj usp. J. BEHM, νουθεσία, ThW, 4, 1014.

“postavljeni”. Očito je da su egzorcisti u to doba u Antiohiji bili zasebna crkvena skupina.

Zlatousti je duboko svjestan da egzorcizam rađa velikim i obilatim “plodom”. Stoga nastoji da katekumeni “upoznaju” istinski “razlog” toga čina. Zlatousti “govori” kako bi njegovi slušaoci razgovjetno shvatili radi čega su Oci propisali egzorcizam u katekumenatu. Uporno naglašava da to nije bilo ni “površno” ni “bez promišljanja”. Zlatousti također opisuje kako su izgledali “vanjskim izgledom” katekumeni dok se na njima obavljao egzorcistički pokornički čin. Tom su prilikom katekumeni bosonogi i nagi, tj. samo su u tunici.³⁷ Zlatousti naglašeno upozorava da i to ima svoj naročiti smisao i značenje. Bosonog je i gol ratni zarobljenik. I katekumen je takav zarobljenik. Nad njim je gospodar zloduh. Katekumen je pod samovlašću tiranina i despota đavla. To mu u svijest doziva bosonogost i odlaganje odjeće kod egzorcizma. Tako više nikada neće zaboraviti pravo “stanje”³⁸ u kojemu se nalazio prije krštenja. Zlatousti je upravo neumoljiv i krut. Oštro kaže da je “katekumen obitavalište zlih duhova”. Zlatousti bilježi da su katekumeni za vrijeme egzorcizma ruke držali ispružene, dignute u vis i okrenute.³⁹ Time je očito htio istaknuti da katekumen u tome času naročito raskajan i ponizan moli. Kada katekumeni pristupe egzorcistima, oni nad njima izgovaraju “riječi”. Zlatousti ponavlja da su ti “poklici” takvi da ulijevaju “strah i trepet”. Od njih čovjeka spopadnu “srsi” i obuzme jeza. Svakako te su riječi “izvanredne”. U njima se zapaža govor o Kristu koji je “naš zajednički Gospodar”. One također u svijest dozivaju “kažnjavanje”, “mučenje” pa i sami “pakao”. Zlatousti kaže da je to sve zbog “bestidnosti” nečistih duhova. Njih treba otjerati. Zlatousti riječi nad katekumenom više puta naziva “zazivanjem”.⁴⁰ Posljedica je tih riječi

³⁷ U izvorniku je riječ *χιτωνισκός*. Riječ je o odjeći koju neposredno na tijelu nose žene i muškarci. Taj je odjevni predmet bio od lana ili vune. Žene su odijevale tuniku dužu nego muškarci. Najbliže joj odgovara naša današnja košulja. O tome vidi: A. BAILLY, *Dictionnaire*, 2140; H. LESETRE, *Tunique*, DB, 5, 2332-2336.

³⁸ Zlatousti je napisao *κατάστασις*. Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1054.

³⁹ Zlatousti je napisao *ὑπτίος*, a mi okrenut. Nismo pak posve načistu u kojemu se značenju Zlatousti poslužio riječju koja ima više značenja. O njoj vidi A. BAILLY, *Dictionnaire*, 2040.

⁴⁰ Tu je kod Zlatoustoga riječ *ἐπίκλησις*. Riječ je velikoga i utvrđenoga značenja u bogoslužnim spisima i kod bogoslužja. O tome usp. F. CABROL, *Épiclèse*, DACL,

da od ketekumena bježi svaki zloduh makar bio neiskazivo "divlji" i "tvrđ". Egzorcist sve "pažljivo pregleda" da ne bi gdje zastao neki nečisti duh.

Osim što je egzorcizmu svrha odagnati đavla, on ima i druge učinke. Egzorcizmom se "čisti kuća" katekumenove duše da se u njoj može kao "stanovnik" nastaniti sami Krist koji je kralj. Za "dolazak"⁴¹ toga Kralja egzorcisti "pripremaju svratište"⁴² i od katekumenove duše stvaraju "kraljevsku palaču".⁴³ U svakom slučaju iz katekumena je pomoću egzorcizma "iščezla sva oprema"⁴⁴ onoga koji je u sebi kao đavao nečist i zao. Zlatousti rado ponavlja da egzorcizam "čisti" u katekumenu njegovu "moć razmišljanja".⁴⁵ Katekumen će odsele biti sposoban o svemu suditi kako je čestito i pošteno. Egzorcizam u dušu ulijeva "strahopoštovanje"⁴⁶ pred Bogom. To je pak pravi izvor pobožnosti. Zlatousti nije propustio

5, 142; A. GERHARDS, *Epiklese*, LThK, 3(1995), 715-716; J.P. de JONG, *Epiklese*, LThK, 3, 935-937; G.A. MALONEY, *Epiklesis*, NCE, 5, 464-466; J. LAAGER, *Epiklesis*, RAC, 5, 577-599.

⁴¹ Tu smo rječju "dolazak" preveli važnu riječ παρουσία. Od nje dolazi često upotrebljavana riječ "paruzija" koja je iznimne teološke vrijednosti. Inače παρουσία može značiti i "nazočnost", "prisutnost".

⁴² Zlatousti je napisao καταγύγιον. Riječ izvorno naznačuje mjesto gdje se putnik može zaustaviti i zadržati. To je svratište. Ali riječ također može značiti "prebivalište". O njoj usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1030.

⁴³ Zlatousti je upotrijebio riječ αὐλή. Po sebi ta riječ označuje prostor koji je ograđen, a nije pokriven. To je zapravo kućno dvorište. Oko njega su zgrade gdje prebivaju ljudi, ali i zgrade za životinje. Tek potom αὐλή znači prebivalište i palača gdje stanuje vladar. O toj riječi usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 308.

⁴⁴ Kod Zlatoustoga je višeznačna riječ μηχανή. O njoj vidi A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1280.

⁴⁵ Tu je Zlatousti napisao riječ διάνοια. O njoj usp. J. BEHM, διάνοια, ThW, 4, 961-965.

⁴⁶ Tako smo preveli riječ εὐλάβεια. U grčkome može značiti i strah. U helenističko doba sve više stječe smisao vjerskoga straha i bojazni pred Bogom. O toj riječi usp. R. BULTMANN, εὐλαβής, ThW, 2, 749-751.

istaknuti kako je egzorcizam u katekumenatu⁴⁷ naročit poticaj za "raskajanost".⁴⁸

4. Iskazi vjere

U doba sv. Ivana Zlatoustoga u antiohijskoj se crkvenoj zajednici jamačno dvaput, vezano uz krštenje, izricala vjera. To se prvi put zbivalo prilikom onoga što se onda latinski naznačivalo izričajem *Redditio symboli*. U Antiohiji je taj čin bio svečan. Kroz niz kateheza u kojima se podrobno obrazlagalo Nicejsko vjerovanje kod zadnje pouke na Veliku srijedu ili na Veliki petak, iza obreda odreknuća đavla i pristanka uz Krista, budući je krštenik pred biskupom i vjerničkim pukom Vjerovanje govorio napamet. Time bi pokazao da ga je naučio i u srcu prigrlio kao pravilo po kojemu će cijeloga života živjeti. Ali krštenik je još jednom izražavao svoju vjeru. To je činio prilikom samoga krsnoga čina.

Čudno je što se Zlatousti u svojim propovijedima koje razglabamo nije neposredno ni jasno obazreo na nijedan spomenuti trenutak u katekumenovu hodu do krsnoga cilja. Ali se dobri poznavaoči sv. Ivana Zlatoustoga slažu da je on i o tome ostavio stanovite natuknice u svojim nagovorima.⁴⁹ I sami se s njima slažemo.⁵⁰

Zlatousti na jednome mjestu⁵¹ kaže da se "naša" ἀπαγγελία zapravo naziva πίστις. Jasno je da πίστις znači "vjera". Međutim, u doba Ivana Zlatoustoga πίστις također označuje obrazac vjere, tj.

⁴⁷ O egzorcizmima vidi: A. WEGER, *Huit*, 77-79; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 76; H. LECLERCQ, *Exorcisme*, DACL, 5, 964-978; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 44-46.

⁴⁸ Kod Zlatoustoga je riječ κατάνυξις. Ta se riječ javlja u Septuaginti i jednome njezinome navodu u Rim 11,8. Inače je nema u Novome zavjetu. Profani je grčki ne upotrebljava. Osnovno je značenje riječi "duboki ubod". Grijeh se poima kao "duboki ubod" u dušu. Stoga se osjeća velika bol što rađa iskreno kajanje. O samoj riječi usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1044; H. GREEVEN, κατάνυξις, THW, 3, 628.

⁴⁹ Riječ je o ovim mjestima kod Zlatoustoga: A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 3,224; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 236, 354; A. WEGER, *Huit*, 2,26,148;

⁵⁰ Usp. A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 61-64; A. WEGER, *Huit*, 90-96; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 77-79.84-86..

⁵¹ Vidi: A. PIÉDAGNEL - L. DOURTELEAU, *Trois*, 3, 224; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 236.

Vjerovanje ili Simbol.⁵² Nešto smo više u neprilici s rječju ἀπαγγελία.⁵³ Moglo bi se reći da izravno znači nagovještaj i propovijed. Ali ta riječ također može značiti “vraćeni odgovor”. Upravo bi taj smisao najbolje odgovarao mjestu gdje je Zlatousti napisao ἀπαγγελία. Zlatousti kaže da je kod budućega krštenika odlučna njegova izjava “vjerujem”. Znamo da tako redovito počinju kršćanski obrasci vjere kao i Nicejsko vjerovanje rabljeno u antiohijskome bogoslužju. Zlatousti ističe da je “ta riječ vjerujem” pravi “temelj” koji se nikako ne da poljuljati. Na njemu se diže “zgrada” koja je “čvrsta”. Stručnjaci upravo u tome ulomku vide neku naznaku kod Zlatoustoga za *Redditio symboli*.

Čini se da u jednoj drugoj izreci Zlatoustoga postoji određena natuknica o izricanju vjere kod samoga krštenja.⁵⁴ Tu Zlatousti tvrdi da u krštenju “oproštenje grijeha” krštenomu “poklanja vjera” u Trojstvo. Također dodaje da nam krsno “posinovljenje” pred Bogom “dariva sama vjeroispovijed”. Riječju “vjeroispovijed” preveli smo riječ ὁμολογία.⁵⁵ Iz povijesti pak znamo da je to bio povlašten naziv za Vjerovanje. Unatoč tome, osobno nismo posve sigurni da ὁμολογία na tome mjestu kod Zlatoustoga nužno označuje Vjerovanje. Može naprosto označivati vjeru u Trojstvo. Jasno je da je i tako shvaćena ὁμολογία u krštenju razlog i uvjet da se stekne Božje “posinovljenje”.

5. Odreknuće đavla

Tumačeći što se obavlja kod krsnih obreda Zlatousti se ozbiljno, dugo i uporno zadržavao kod odreknuća đavla.⁵⁶ Riječi je samoga obreda kraće i duže zabilježio u više navrata. Kod toga bi naveo ono

⁵² Usp. F. X. MURPHY, *Creed*, NCE, 4, 434; P. FRANSEN, *Glaubensbekenntnis*, LThK, 4, 935-936; A. M. RITTER, *Glaubensbekenntnis*, TRE, 13, 400-402.

⁵³ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 198.

⁵⁴ Vidi: A. WEGER, *Huit*, 2, 26, 148; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 354.

⁵⁵ Usp. O. MICHEL, ὁμολογία, THW, 5, 199-220.

⁵⁶ Ovo su glavna Zlatoustova mjesta o egzorcizmu: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 124.140-144.148.246.244.252.348.350.348-350.240-242; A. PIÉDAGNEL- L. DURTELEAU, *Trois*, 3, 7.234; 3,6,232-234; 3,10,242; 3,6,232-234; 3,5, 230; A. WEGER, *Huit*, 2, 18,143-144; 2,19,144;2,20,145; 2,21,146-147;2,23,146;3,4,226-230;3,5,230; PG,49,234.239-240. - O ovome dijelu Zlatoustovoga učenja vidi: A. PIÉDAGNEL- L. DURTELEAU, *Trois*, 44-46; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 76; A. WEGER, *Huit*, 77-79.

što je u dotičnome času posebice razjašnjavao. Cjeloviti je obrazac odricanja katekumen izgovarao ovako: Ἀποτάσσομαί σοι, Σατανᾶ, καὶ τῆ πομπῆ σου καὶ τῆ λατρείᾳ σου καὶ τοῖς ἔργοις σου.⁵⁷

Glagol ἀποτάσσω Grci upotrebljavaju na sva tri svoja načina. Nas ovdje zanima samo medij. U mediju se pojavljuje i u Novome zavjetu. Tu se glagol ne rabi ni aktivno ni u pasivu. U mediju ἀποτάσσω⁵⁸ znači “odijeliti se”, “razlučiti se”, “odreći se”. Prema tome, katekumen najprije svečano i odrješito izjavljuje: “Odričem se.” Odmah naznačuje od koga se dijeli, s kim se razilazi i koga zauvijek napušta. Tako katekumen utanačuje čin odricanja. Zlatousti se u tu svrhu poslužio riječju ἀποταγή. Čini se da se njome prije njega služio samo sv. Bazilije Veliki. To bilježi rječnik⁵⁹ i napominje da za Bazilija ἀποταγή zapravo znači “odreknuće” u odnosu na “svijet”. Kod Zlatoustoga ἀποταγή je učinak glagola ἀποτάσσω. Prema tome ἀποταγή je “odreknuće”. To se pak odreknuće odnosi na onoga koji je Σατανᾶ.⁶⁰

U Bibliji na grčkome susrećemo zapravo dva oblika: Σατᾶν i Σατανᾶς. To je donekle vlastito ime za đavla. Grčki oblik potječe od hebrejskoga i aramejskoga korijena. Stoga riječ izvorno naznačuje onoga tko postavlja zamke jer je progonitelj, neprijatelj, protivnik, tužitelj i napasnik. Đavao je to sve. Naziva se Sotona. Katekumen se Sotone osobno odriče. Sotona je neposredni sadržaj katekumenova odreknuća. Inače u svojim homilijama Zlatousti također govori da se katekumen odriče đavla. U tome se slučaju služi riječju διάβολος. Po rječniku,⁶¹ διάβολος kao pridjev označuje onoga tko razjedinjuje ili onoga tko potiče na mržnju i zavist. Kao imenica srednjega roda τὸ διάβολον riječ znači “kleveta” dok kao imenica muškoga roda ὁ διάβολος naznačuje svakoga tko “govori zlo” i koji “ocrnjuje” i

⁵⁷ Vidi: A. WENGER, *Huit*, 2, 20, 145.

⁵⁸ Usp. W. GRUNDMANN, ἀποτασσω, *ThW*, 8, 33-34; A BAILLY, *Dictionnaire*, 246..

⁵⁹ Vidi: A. BAILLY, *Dictionnaire*, 246.

⁶⁰ Usp. LESÊTRE, *Satan*, DB, 5, 1496; O.C: WHITEHOUSE, *Satan*, DoB, 4,407; H. VORGRIMLER, *Satan*, LThK, 9,341; W.F.BARNETT, *Satan*, NCE, 12, 1093-1094; W. FOERSTER, Σατανᾶς, *ThW*, 7, 151-164; K. SCHÄFERDIEK, *Satan*, *ThW*, 7, 164-165; LECLERCQ, *Satan*, DACL, 15, 910.913; E. MANGENOT, *Démon*, DTC, 4, 324; S. LYONET, *Démon*, DS, 3, 143.

⁶¹ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 463-464; W. FOERSTER, διάβολος, *ThW*, 2, 70-71.

“kleveće”. Sva su pak zla sažeta u Sotoni. Tu dosižu punu mjeru. Zato je Σατανᾶς uistinu διάβολος.

Neki put Zlatousti posiže za riječi ἐχθρός⁶² i tako naziva Sotonu. Riječ ἐχθρός naprosto znači “neprijatelj”. To je Sotona. Neprijatelj je Boga i ljudi. Također spominjemo da se Zlatousti služio u istome sklopu riječju πονηρός.⁶³ Ta riječ prvotno naznačuje sve što je načinjeno od zle i loše građe i zato je u sebi zlo, opako i pokvareno. Takav je u sebi Sotona. Po sebi je zlo. Zli i Sotona jedno je te isto. U svakome slučaju, katekumen se u prvome redu i na prvome mjestu “odriče Sotone” koji je đavao, neprijatelj, zli, nečisti i pokvareni. To je izravni i neposredni cilj katekumenova “odreknuća”.

Zlatousti pri tumačenju obrasca odreknuća kaže da se katekumen ne odriče “samo” đavla nego isto tako svega što se naziva đavlova πομπή. Stoga u svojim propovijedima govori o πομπή διαβόλου i πομπή σατανική. Osnovno je, dakle, pitanje što zapravo znači riječ πομπή. Što pak reknemo o πομπή vrijedi i za latinsku riječ *pompa*. Riječi imaju isti oblik i isti smisao.

Riječ πομπή ima veoma mnogo značenja.⁶⁴ Mi naznačujemo samo ona koja pomažu razjasniti obrazac odreknuća. Tako je πομπή čin kojim se nekoga prati i zato može značiti “pratnja”. Ali je πομπή također “bljesak” i “sjaj”. Znamo da je već Tertulijan zabilježio kako se katekumen odriče onoga što je đavlova *pompa*.⁶⁵ Tertulijan je općenito teško razumljiv pisac i nije ga lako sa sigurnošću razjašnjavati. Tako su se njegovi tumači podijelili i kada razglabaju riječ *pompa*. Neki su riječ *pompa* shvatili u smislu “pratnja” i “povorka”. Ti su poznavatelji Tertulijana smatrali da se obrascem odreknuća kako ga je Tertulijan zabilježio katekumen odricao đavla i njegove “pratnje”. Đavlu pak pratnju sačinjavaju njegove sluge i izvršitelji njegove volje koji su zlodusi kao i on sam. To tumačenje riječi *pompa* nije ipak sve osvjedočilo u svoju točnost te su drugi predložili novo rješenje. Držali su da se *pompa* odnosi na čašćenje kumira i svega što je tome posljedica u poganskome načinu života.

⁶² Usp. W. foerste, ἐχθρός, ThW, 2, 814.

⁶³ Usp. G. HARER, πονηρός, ThW, 6, 558-559; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1604.

⁶⁴ A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1603; A. BLAISE, *Dictionnaire Latin-français des auteurs chrétiens*, Brepols, 1954, 633; FORCELLINI, 3, 594.

⁶⁵ Usp. J. DANIELOU, *Démon*, DS, 3, 178-179.

Osobno se u pogledu Tertulijanova poimanja naznake *pompa* u obrascu odreknuća ne izjašnjavamo jer u to nismo dovoljno upućeni.⁶⁶ Zazvrat mislimo da tumačenje istoga pojma kod Zlatoustoga nije naročito teško niti je posebno nejasno. Držimo naime da je sam Zlatousti najbolje razjasnio što je πομπή i πομπή σατανική kada je ustvrdio da je to “svaki oblik grijeha” i “svaki grijeh”. Svaki je grijeh odraz đavla i njegovo blještavo djelo. Svaki grijeh dolazi od đavla i njegove pratnje. Grijehom se đavlu iskazuje čast i štovanje. U grijehu se očituje đavlov sjaj.

Tu smo riječima odraz, pratnja, štovanje, sjaj i bljesak zapravo nizali raznolika značenja za riječ πομπή i *pompa*. Osim toga općega tumačenja, Zlatousti je isticao neke primjere u kojima se u njegovo doba posebice izražavao “đavlov sjaj” kojega se katekumen morao odreći. Češće je spomenuo da su θέατρα⁶⁷ đavolska svečanost i blještavilo. Riječ θέατρον u grčkome jeziku susrećemo već kod Herodota. Inače se ne nalazi u Septuaginti. Pavao se njome poslužio u 1 Kor 4,9. Po sebi θέατρον označuje prostor gdje se izvodi neki prizor i igra. Kod Grka θέατρον redovito ima tri dijela: sjedala za gledatelje, predio za glazbeni zbor i mjesto gdje su glumci glumili. Ali θέατρον također označuje sami igrokaz kao i gledaoce okupljene promatrati što se pokazuje.

Uz θέατρον Zlatousti kao “đavlovu svečanost” često ističe ἵπποδρομία. Riječ označuje⁶⁸ konjske trke kao i utrke kolima gdje su upregnuti konji. Zlatousti je “đavlovu pompu” vidio i u tome ako netko za slutnju uzima riječ koju je čuo ili neki šum ili bilo koji slučajni govor i štropot. Jednako je sudio o uzdanju u ptičji let i krik. Razumije se da je pod isti nazivnik stavljao poganska proroštva. Ostalo ne nabrajamo. Navedeni primjeri pokazuju što je za Ivana Zlatoustoga “đavlova pompa” od koje se katekumen mora odlučno odvojiti. Katekumen se odriče svakoga “đavlova sjaja” jer je to bljesak i proplamsaj grijeha i zato ništavilo. Grijeh je đavlova pobjeda i sjaj. Te

⁶⁶ Općenito o odreknuću vidi: B. KLEINHEYER, *Abschwörung*, LThK; 1(1993), 77-78; A. STSNZEL, *Abschwörung*, LThK, 1, 69-70; M. ROTHENHAEUSTER-P. OPPENHEIM, *Apotaxis*, RAC, 1, 558-564.

⁶⁷ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 920; LESÊTRE, *Théâtre*, DB, 5, 2159-2160; G. KITTEL, θέατρον, ThW, 3, 42-43.

⁶⁸ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 974.

se “sotonske pompe” svakako prije krštenja treba odreći i u odreci ustrajati čitava života.

Katekumen se u obrascu odreknuća također dijeli i rastavlja od onoga što se naziva Sotonina λατρεία. Riječ λατρεία⁶⁹ dolazi od korjena koji u sebi općenito znači “plaća” i posebice “vojnička plaća”. Radi toga λατρεία je služenje za plaću. Ona je isto tako tlaka, pečalba i robija. Uz to treba dobro istaknuti da λατρεία često znači “štovanje” i “poklonstvo”. Kada je u pitanju Sotona katekumen se odriče obojega: ne želi za nikakvu plaću služiti đavlu kao što mu otkazuje bilo kakvo poklonstvo. Na kraju istoga obrasca stoji da se budući krštenik odriče đavlovih “djela”. To odvojeno ne tumačimo jer mislimo da riječ “djelo” svatko dobro razumije. Svaki je zli čin đavlovsko djelo.

Zlatousti s punim pravom naglašava da su riječi obrasca odreknuća doista “strahotne riječi”. Pune su onoga što u sebi sadrži upotrijebljena riječ φρική.⁷⁰ Ona kod Zlatoustoga izražava strah i drhtaj što ga vjerniku u srce i dušu ulijeva poštivanje svega što je božansko. Tu je na djelu vjerski trepet i sveti strah. U obrascu je doduše “malo riječi”, ali je njihova “moć ogromna”. Te su riječi temeljni preduvjet da se za koji trenutak utvrdi “ugovor s Gospodinom” koji se zadovoljava s tih nekoliko kratkih riječi. Pri ugovoru koji će se s njime sklopiti riječi su odreknuća posve dovoljne. Više ne treba nikakvih “svjedoka”. Nisu čak nužna nikakva έγγραφα. To su pismeno sastavljeni i potvrđeni ugovori.⁷¹

Promatrajući čin odreknuća Zlatousti zapaža da se tu zbililo nešto posve “neobično” i “nevjerojatno”. Katekumen se “prije toga” jako “bojao” i “strašio” đavla kao istinskoga “tiranina”. Sada se toliko osmjelio da ga se u lice odrekao sa svime što mu pripada. Razumljivo je što je sada taj “neprijatelj” bijesan. Vidi da su oni što su dotada bili pod njegovom “tiranijom” odjednom odbjegli. Javno su ga se i svečano odrekli.

Gotovo je sigurno da se u prvim kršćanskim stoljećima obred odreknuća obavljao prigodom krštenja u Vazmenoj noći. Ali je u doba

⁶⁹ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1173; H. STRATHMANN, λατρεύω ThW, 4, 58-66.

⁷⁰ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 2097.

⁷¹ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 565.

Ivana Zlatoustoga u Antiohiji već bilo drukčije. Zlatousti izriječno kaže da se odreknuće za njegove katekumene obavlja na Veliki petak. To je dan odreke đavla. Određen je i sat. To je deveti sat, tj. treći popodnevni sat. Zlatousti smatra da otačka odredba o "danu" i "času" nije nešto "nepromišljeno". Otuda možemo "naučiti nešto otajstveno". Vrijeme utvrđeno za obred odreknuća ustanovljeno je zato što je Krist tada "prikazao žrtvu za cijeli svijet". Isus je preminuo na Veliki petak "o devetoj uri" (Mt 27,46). Tada je sebe prinio kao žrtvu kojom je đavlu oduzeo vlast i otkupio ljudski rod. Osim toga, Zlatousti u svoje razmatranje uvodi kraj životnoga puta dobrog razbojnika kako nas evanđelist izvješćuje u Lk 23,39-43. Razbojnik se spasio jer se odrekao zla i priznao Krista. Isto se zbilo s katekumenom koji se pred zajednicom odriče Sotone i svečano ispovijeda Krista.

Obred odricanja obavljao se klečeći na koljenima, a ne stojeći uspravno. Zlatousti to spominje da otuda izvuče pouku. Po njemu, klečanje na koljenima katekumenu doziva u pamet njegovo duševno stanje i pravi položaj prije nego obavi odreku. Klečanje na koljenima tjelesno pokazuje "zarobljeništvo" u kojem se katekumen prethodno nalazi. Bio je u "zarobljeništvu" tiranina koji je davao. Inač je klečanje⁷² istočnjački običaj. Dodirom s Istokom klečanje se prenijelo u Grčku i Rim. Grci i Rimljani klečanje drže nedostojnim slobodna čovjka. Stoga se kod njih klečanje nije obavljalo kada se slavilo službena državna božanstva.

Klečanje je prije svega znamen roba koji tako izražava pokornost pred gospodarom. Rob klečanjem moli gospodara. Također mu tako izražava čast i poštovanje. Klečeći katekumeni bi "ruke ispružili prema nebu". Tako bi Boga "molili" za dobra koja će primiti i za ista dobra "zahvaljivali". Ali se i tu treba sjetiti kako su uzdignute ruke bile stav ratnoga zarobljenika koji traži milost i milosrđe. Katekumen je zarobljenik đavla. U Boga moli milost da se izbavi iz ranijega zarobljeništva. Zato kleči uzdignutih i raširenih ruku. U njemu je sve molitva i poniznost.

Zlatousti raznoliko i uporno stavlja u dušu kršćanima svakodnevnu korist i vrijednost činjenice što su obavili krsnu odreku

⁷² Usp. A HÄNGGI, *Liturgische Körperhaltung*, LThK, 6, 11202-1103; H. LESÊTRE, *Génuflexion*, DB, 3, 192-193; H. LECLERCQ, *Génuflexion*, DACL, 6, 1017-1021; H. SCHLIER, γοῦ, ThW, 1, 738-740.

đavla. Jednom je svim svojim slušateljima rekao da bez izrečenih riječi odreke “nikada” ne odu “na trg”.⁷³ Trebaju ponoviti obrazac odreke kadgod naume “prekoračiti kućna vrata”. Odreknuće im je “štap”, “opomena” i “neosvojiva kula”. Zlatousti traži da se uz riječi odreknuća “na čelo” stavi “križ”. Kada se to učini, vjerniku ne može nauditi “nitko od ljudi”, ali ni “sami đavao”.

Zlatousti traži da se obrazac odreke “nauči”, govori i “bez prekida” ponavlja. To je zato da se vjernik više “nikada” ne vrati onome od koga se odvojio. Čovjeku u životu ništa ne pruža veću sigurnost od riječi odreke. Uvjet je, razumije se, da ih kršćanin potvrđuje svojim “djelima”. Zlatousti vjernike naprosto naziva ljudima koji su se “odrekli” đavla. On svečano upozorava katekumene da kod izricanja odreke nisu sami. S njima su uz ljude i “anđeli” koji se “vesele” njihovu odreknuću. Ti anđeli preuzimaju riječi koje kao odreknuće đavla izgovara svaki katekumen i uznose na nebo i tu su “zapisane u nebeskim knjigama”.

Zlatousti traži da se riječi odreknuća “čuvaju”. One su παρακαταθήκη.⁷⁴ Grčka riječ označuje polog što se nekome povjerava. Odreknuće je kao novac ili nešto drugo što se daje na čuvanje da se nad tim bdije sa svom pažnjom i ustrpljivošću. Zlatousti ne prešućuje da će se o tome polagati račun kada za to dođe “dan”. To je, jasno, Sudnji dan.

6. *Pristajanje uz Krista*

Svaki je katekumen neposredno nakon odreknuća đavla u istome položaju i jednome dahu izgovarao riječi svoga svečanoga i neopozivoga pristanka uz Isusa Krista. Te riječi glase: καὶ συντάσσομαί σοι, Χριστέ.⁷⁵ Već sami καὶ jasno i očividno pokazuje da se očitovanje pristanka uz Krista nadovezuje na odreku đavla. Riječi odreke đavla i pristanka uz Krista tvore isti bogoslužni obrazac. Odreknuće prethodi da može uslijediti pristanak.

⁷³ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 14; F. VIGOUROUX, *Agora*, DB, 1, 275.

⁷⁴ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1464.

⁷⁵ Vidi: PG, 49,240; KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 148.244.246.252.346.350.250; A. WENGER, *Huit*, 2, 17143; 2,21,145; 2,22,145; 2,12,146; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 3, 6.232; 3.10,342.

Glagol συντάσσω⁷⁶ ima, doduše, više značenja, ali su međusobno srodna. U mediju glagol znači “pridružiti se”, “sjediniti se”, “svrstati se”. Riječ se rabi i za vonike koji se vrstaju u red. Iz navedenoga se vidi što συντάσσομαι znači u obrascu koji razglabamo. Njime katekumen pokazuje da je prišao na Kristovu stranu i poput vojnika svrstao se pod njegov stijeg. Od glagola συντάσσω nastala je imenica συνταγή. Zlatousti je upotrebljava u svojim govorima. Premda rječnik kaže da συνταγή znači “nagodba” i “sporazum”,⁷⁷ nama se čini da u obredu koji raščlanjuje mora izravno i neposredno značiti “povezivanje”, “sjedinj enje”, “vrstanje”. Jasno je da kod toga pred očima lebdi sklapanje ugovora, nagodbe i sporazuma.

Zlatousti potiče svoje slušatelje da cijeloga života “čuvaju” i opslužuju “pristanak uz Krista”. Taj je pristanak katekumena koji se “prethodno bojao i strašio” zloduha, učinio “smionim” i omogućio mu da se đavlu suprotstavi i sa sebe skine njegovu vlast i gospodstvo. Katekumen u pristajanju uz Krista nalazi “snažan zaklon” protiv svakoga napada svoga đavolskoga neprijatelja. Inače Zlatousti “pristanak uz Krista” drage volje naziva “ugovorom” koji je utvrđen između katekumena i Krista. Podloga je tome “ugovoru” ono nekoliko riječi koje izgovara katekumen. Zbog njih Krist katekumenu u krštenju “povjerava” ogromna “dobra”. Krist se “zadovoljava tim malobrojnim riječima” i radi njih više ne vodi računa o katekumenovoj “prošlosti” koliko bila zla i grešna. Kršćanina možemo smatrati čovjekom koji je “javno obznanio pristajanje uz Krista”.

Zlatousti se ne boji kazati da katekumen “odreknućem” i “pristankom” zapravo mijenja podaništvo, sužanjstvo i zarobljeništvo. Prije “odreknuća” katekumenom je vladao kao robom, sužnjem i zarobljenikom tiranin đavao. Odreknućem đavla to je posve prestalo. Iskazanim “pristankom” uz Krista vjernik je stupio pod “posvemašnju Božju vlast” koju Zlatousti naziva δεσποτεία.⁷⁸ Ta je vlast tako neograničena i potpuna da Zlatousti položaj i stanje katekumena nakon “pristanka uz Krista” bez imalo krznanja

⁷⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1687-1688.

⁷⁷ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1687.

⁷⁸ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 448.

obilježuje riječju αἰχμαλωσία.⁷⁹ Tom se riječju označuje zarobljeništvo. Samo je taj put Isus katekumenov posvemašnji gospodar i vlasnik. Vjernik je Kristov sužanj, rob i zarobljenik. Sada Zlatousti kaže: "Ipak nemoj se namrgoditi kada čuješ riječ zarobljeništvo, jer nema ništa blaženije od toga zatočeništva. Ljudsko zatočeništvo sa slobode odvodi u ropstvo dok ovo iz ropstva privodi u slobodu. Ljudsko zarobljeništvo lišava domovine i odvodi u tuđinu. To pak zatočeništvo dovodi iz tuđine i uvodi u domovinu. To je višnji Jeruzalem. Ljudsko zarobljeništvo oduzima majku. Ovo te zarobljeništvo dovodi majci koja nam je svima zajednička. Ono te zarobljeništvo razdvaja od rođaka i sugrađana, a ovo dovodi višnjim građanima."⁸⁰

7. Pomazanje čela

Katekumen se u posebnome obredu upravo odrekao đavla i javno iskazao povjerenje u Krista i svečano se uza nj svrstao. Tako je pred svima "priznao"⁸¹ posvemašnju Gospodnju "vlast" nad samim sobom. To je razlog što sada kao "vlastiti" posve pripada Isusu Kristu.⁸² To je pak nadasve razbjesnilo i razjarilo Sotonu. Zlatousti đavla naziva "zvjer" koja je "bezočna". Odsele počinje pravi "rat" i nepomirljivi sukob između katekumena i đavla. Đavao se toliko razljutio da katekumenu želi "nasrnuti na same oči". To je razlog što "neposredno" nakon čina odreke i pristanka slijedi obred kada se katekumen "pomazuje u ime Oca i Sina i Duha Svetoga". Zlatousti katekumenu doziva u svijest da ga "pomazuje"⁸³ Bog po svećenikovoju ruci". Svećenička je ruka sredstvo kojim djeluje božansko Trojstvo.

⁷⁹ Usp. G. KITTEL, αἰχμάλωτος, ThW, 1,195-197; H. LESÊTRE, *Captif*, DB, 2, 222-227; *Captivité*, 227-240.

⁸⁰ Vidi: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 212; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 2,6,190.

⁸¹ Kod Zlatoustoga je glagol ὁμολογέω. O tome glagololu vidi O. MICHEL, ὁμολογέω, ThW, 5, 199-201.

⁸² U ovome ulomku ovo su poglavita mjesta kod Zlatoustoga: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 246.350-353.214; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 3,7, 234-236; 2,7, 192; A. WENGER, *Huit*, 2,22, 145-146; 2, 23, 146-147.;

⁸³ Upotrijebljen je glagol χρίω. O njemu vidi: W. GRUNDMANN, χρίω, ThW, 9, 484-485.

Čin se obavlja na čelu.⁸⁴ Tim se pomazanjem⁸⁵ u čelo utiskuje križ koji je kao pečat. Stoga se kaže da se katekumen na čelu "opečaćuje".⁸⁶ Tu se stavlja "pečat".⁸⁷ Ulje⁸⁸ što se tom prilikom rabi sastoji se od maslinova ulja⁸⁹ i mire.⁹⁰ Sam Zlatousti ističe da se upotrebljava mira kao mirisavo ulje jer je katekumen nalik "zaručnici". Inače Zlatousti veoma često cijelo krsno zbivanje uspoređuje udaji zaručnice za zaručnika. Tu je, očito, zaručnica katekumen, a Krist zaručnik. Zlatousti se kod te usporedbe posebice temeljio na opetovano navodenoj Pavlovoj izreci: "Zaručio sam vas s jednim mužem. Kao čistu djevicu privedoh vas Kristu" (2 Kor 11,2).

Samo maslinovo ulje Zlatousti povezuje uz "atletu". Tada pred očima ima športaša koji se pomazuje uljem da u nadmetanju može gipkošću koju pruža upotrijebljeno ulje nadvisiti suparnika. Katekumen izlazi na "duhovno igralište". U tu se svrhu "pomazuje"⁹¹ na čelu uljem koje daje duhovnu jakost. Zato se dotično ulje naziva "duhovnom mirom". Katekumeni su "Kristovi atlete". Stupaju na "duhovno igralište" pošto se na njima obavilo "pomazanje".⁹²

Katekumen je pomazan na čelu između očiju da đavao "upravo zato" od vjerničkih očiju konačno "odvrati" svoje "oči". Poslije pomazanja đavao se više "ne usuđuje" gledati pomazanoga u oči jer vidi da "otuda" izbija "bljesak" koji njemu samome "zasljepljuje oči". To kod đavla "smiruje sav bijes". On uviđa da iz pomazanikovih

⁸⁴ O riječi koju je Zlatousti napisao vidi C. SCHNEIDER, μέτωπον, ThW, 4, 638-640.

⁸⁵ Kod Zlatoustoga piše χρῖσμα.

⁸⁶ O riječi koju je upotrijebio Zlatousti vidi: G. FITZER, σφραγίζω, ThW, 7, 739-954.

⁸⁷ O riječi koju je upotrijebio Zlatousti vidi: G. FITZER, σφραγίς, ThW, 7, 739-954.

⁸⁸ Kod Zlatoustoga piše χρῖσμα.

⁸⁹ Kod Zlatoustoga piše ἔλαιον. O toj riječi vidi H. SCHLIER, ἔλαιον, ThW, 2, 468-470.

⁹⁰ Kod Zlatoustoga piše μύρον. Budući da nismo znali kako bismo tu riječ preveli, naprosto smo napisali riječ "mira" kako smo vidjeli u hrvatskome rječniku. Inače o μύρον vidi W. MICHEL, μύρον, ThW, 4, 807-809; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1307; H. LECLERCQ, *Myrrhe*, DACL, 11, 572-573; V. HAMP, *Myrrhe*, LThK, 7, 717; F. HY, *Myrrhe*, DB, 4, 1363.

⁹¹ O glagolu koji je tu napisao Zlatousti vidi: H. SCHLIER, ἀλείφω, ThW, 1, 230-232; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 74.

⁹² Kod Zlatoustoga piše ἀλοιφή.

očiju dolazi nešto što sličí "sunčanim zrakama". To đavla zasljepljuje i zato bježi kao zaslijepjenih očiju.

8. Nagost kod krštenja

Sv. Ivan Zlatousti kratko na jednome mjestu⁹³ naznačuje što se zbiva prije nego katekumen neposredno stupi u krstionicu. U tome trenutku "svećenik" s katekumena svlači ἱμάτιον.⁹⁴ To je odjeća. Tako katekumen ostaje "gol". Zlatousti je napisao γυμνός.⁹⁵ Međutim i sam se Zlatousti pita "zašto" se čovjek krštava "nag". Odgovara da to podsjeća na "negdašnju nagost", tj. γυμνότης.⁹⁶ To je nagost Adama i Eve u raju prije pada. Pismo kaže: "Bijahu pak oboje goli - čovjek i njegova žena - ali ne osjećahu stida" (Post 2,25). Stid se zbog nagosti pojavio tek kada su praroditelji sagriješili. Padom su na se obukli "odjeću⁹⁷ grijeha". Ta je odjeća "ispunjena beskrajnom sramotom".

Prava je sramota grijeh. On čovjeka obeščaćuje. Krstionica predstavlja raj. Zlatousti čak tvrdi da je krstionica "bolja od raja". U krstionici nema kao u iskonskome vrtu ni "zmije" ni kobnoga "stabla" (Post 3,1-3). Tu je Isus Krist, voda, Duh Sveti, milost i darovi. Zlatousti to naglašava da krštenika oslobodi razumljivoga stida i srama zbog nagosti koja se od njega traži prije nego zaroni u krsnu vodu. Krštenik silaskom u krsnu kupelj ulazi u raj. U krstionici mu se oprašta svaki grijeh. Tu postaje nevin kao praroditelji prije pada. Znamen je pak te nevinosti njegova krsna nagost. Zato je se nipošto ne treba stidjeti.

Prethodno smo namjerice upotrebljavali riječi nag i nagost. To smo činili jer nam se riječi dopadaju, ali isto tako iz stanovite pristojnosti. Ipak treba bez uvijanja jasno kazati da su se u rano kršćansko doba ljudi krštavali potpuno goli.⁹⁸ Stoga bi se možda

⁹³ Vidi: A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 3,8, 236-238; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 246.

⁹⁴ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 968; H. LESÉTRE, *Manteau*, DB, 4, 664.

⁹⁵ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 421; A. OEPKE, γυμνός, *ThW*, 1, 773-775.

⁹⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 422.

⁹⁷ U grčkome tekstu piše ἱμάτιον.

⁹⁸ Usp. H. LECLERCQ, *Nudité baptismale*, *DACL*, 12, 1801-1805.

moglo posegnuti za riječi golost i goloća. Mislimo da našu tvrdnju uključuje i tumačeni ulomak Ivana Zlatoustoga makar se tome donekle odupiru riječi koje sâm upotrebljava. Tako Zlatousti reče da svećenik s katekumena skida ἱμάτιον. Rekosmo da ἱμάτιον znači "odjeća". Međutim ἱμάτιον je po sebi izvanjska odjeća. To je ogrtač, kabanica, plašt, gunj. Zato se ἱμάτιον na latinski obično prevodi riječju *pallium*. To je kabanica. Nije teško zaključiti da bi strogo ostajanje kod toga izvornoga značenja riječi, ono zapravo bilo protiv našega govora o potpunoj krsnoj golosti i nagosti. Ali u našu korist govori činjenica što Zlatousti tvrdi da su naši praroditelji nakon grijeha na se stavili ἱμάτιον. To znači da su bez ἱμάτιον bili goli. To uključuje da je takav i katekumen kada se s njega svuče ἱμάτιον.

Istaknuta riječ γυμνότης veoma je rijetka u profanome grčkom. Ona znači "nagost". U svezi s riječju γυμνός koju smo preveli sa "gol" treba istaknuti više činjenica. Grčka riječ γυμνός u prvome redu naznačuje da je netko neodjeven, tj. posve gol. Ali njome se isto tako izražava da je netko siromašno i bijedno odjeven. Čak može značiti da je netko nedolično obučen. Nije teško zapaziti svu širinu riječi γυμνός. Zato se uistinu može raznoliko shvatiti kada je Zlatousti uporebljava u svezi s krštenjem.

Unatoč iznesenim primjedbama, držimo kako iz izvještaja sv. Ivana Zlatoustoga proizlazi da su i u njegovo vrijeme još uvijek katekumeni bili goli za vrijeme krštavanja. To je neusiljeno tumačenje cijeloga ulomka u kojemu je govor o krsnome činu. Dosta se lako razumije smisao koji tjelesnoj nagosti kod krštenja pripisuje sv. Ivan Zlatousti. Ona je znak stečene nevinosti i povratka u raj. Stoga se te nagosti vjernik ne srami. Čak u njoj nazire izvor radosti, slavlja i ponosa.⁹⁹

⁹⁹ Općenito o nagosti vidi: H. LESÊTRE, *Nudité*, DB, 4, 1712-1714; R. GRÉGOIRE, *Nudité*, DS, 11, 508-513; A. CLOSS, *Nacktheit*, LThK, 7, 772-773.

9. Pomazanje cijeloga tijela

Ivan Zlatousti spominje¹⁰⁰ pretkrsko katekumenovo pomazanje koje se zbiva kada nastupi "vrijeme noći". Primjedba se, očito, odnosi na svečanu uskrsnu noć. To se vidi otuda što Zlatousti kaže da katekumen "poslije toga pomazanja"¹⁰¹ smjesta silazi u krstionicu i biva kršten. To se "pomazanje"¹⁰² obavlja "onim duhovnim uljem" kojim se katekumen također pomazao na čelu. Ulje se naziva "duhovno" jer mu snaga dolazi od Duha i jer služi duhovnoj svrsi. Ovaj se put ne "pomazuje" jedan ud već "svi udovi". Pomaže se "cijelo tijelo". Svrha je pomazanja čitavoga tijela u tome da "sve udove" obzida "zidom". Tako katekumen postaje "neosvojiv" pred svim "strijelama" koje će na nj sasuti neprijatelj koji je davao. Zbog toga pomazanja katekumen može bez ikakva straha zaustaviti sve "zmajeve"¹⁰³ navale i napade. Ništa mu se pri tome neće dogoditi "strašno".

Iz gornjega se vidi da Zlatousti pomazanju svega tijela prvenstveno pripisuje učvršćenje i obranu pred đavolskim nasrtajima. Stoga u ovaj okvir stavljamo mjesto gdje kaže: "Kod olimpijskih igara sudac stoji među suparnicima. ne priklanja se ni jednome ni drugome već čeka ishod. U sredini se baš zato nalazi jer je nepristran u sudu. Glede nas i đavla Krist ne stoji po sredini nego je u cjelini naš. Da pak nije na sredini već da je u potpunosti s nama vidi odovud: nas je, kada pristupismo natjecanju, pomazao, a onoga¹⁰⁴ je svezao. Nas je pomazao uljem radosti, a onoga svezao nerazrješivim lancima da bude sputan s obzirom na pokrete. Meni ako slučajno padnem pruža ruku. Tko

¹⁰⁰ Vidi: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 352; A. WENGER, *Huit*, 2,24-25, 147. - O tome pomazanju usp: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 83-84; A. WENGER, *Huit*, 2,92-93; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 50-52.

¹⁰¹ Kod Zlatoustoga piše ἀλοιφή. O toj riječi vidi: A. BAILLY, *Dictionnaire*, 88.

¹⁰² Zlatousti je napisao αλειμμα. O toj riječi vidi: A. BAILLY, *Dictionnaire*, 74.

¹⁰³ Kod Zlatoustoga piše δράκων. Po sebi riječ δράκων znači "velika zmija". Inače se rabi kao naznaka za đavla. O toj riječi vidi W. FOERSTER, δράκων, *ThW*, 2, 284-286.

¹⁰⁴ To se odnosi na đavla.

padne podiže ga i omogućuje da opet ide ... Onome nakon pobjede prijete paklom. Ali ako ja pobijedim, okrunjen sam vijencem.”¹⁰⁵

10. Krsni darovi

Zlatousti jednom spominje da ima “mnogo” ljudi koji smatraju kako krštenje krštenome kao “dar” daje “samo oprostjenje grijeha”. On pak nabraja “deset” darova i “znamenja časti” što ih kršteni stječe u krsnome otajstvu. Kod Zlatoustoga čitamo doslovce: “Oni koji su jučer bili zarobljenici, sada su slobodni ljudi i građani Crkve. Oni što bijahu u sramoti grijehâ, sada su u pouzdanju i opravdanosti. Ipak nisu samo slobodni nego i sveti. Nisu jedino ni sveti nego i pravedni. Nisu samo ni pravedni nego su i sinovi. Ali nisu samo ni sinovi već i baštinici. Ali nisu jedino ni baštinici već su i subaštinici. Ali nisu jedino ni subaštinici već su i oruđe Duha.”¹⁰⁶

11. Krsna odjeća

Ovdje u naslov namjerno i svjesno nismo stavili uobičajeni pridjev “bijel”. Nismo ga našli u homilijama sv. Ivana Zlatoustoga. Ipak je neobično što Zlatousti nije upotrijebio pridjev “bijel” koji se kao oznaka krsnoga odijela u njegovo doba rabio u susjednoj jeruzalemskoj crkvenoj zajednici. Tu su se krsne haljine nazivale “bijela odjeća”.¹⁰⁷ Grčki se “bijel” kaže λευκός. Ali λευκός znači “bijel” u drugotnome značenju. Prvo mu je značenje “sjajan” i “svijetao”.¹⁰⁸ Zlatousti se u tome smislu služio drugim pridjevima. Za krsnu se pak odjeću¹⁰⁹ poslužio ovim riječima: ἱμάτιον, ἔνδυμα,

¹⁰⁵ Vidi: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 262-264; A. WENGER, *Huit*, 3,9-10,155-156.

¹⁰⁶ Vidi: A. WENGER, *Huit*, 3,5-6,153; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 258.

¹⁰⁷ Vidi: A. PIÉDAGNEL- P. PARIS, *Cyrille de Jérusalem. Catéchèses Mystagogiques*, SC, 126 bis, Paris, 1988, 142.

¹⁰⁸ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1184.

¹⁰⁹ O krsnoj odjeći kod Zlatoustoga vidi: A. WENGER, *Huit*, 6,24, 227; 7,25, 241-242; 7,27,243; 4,27,196; 4,31,198; 8,25,260; 7,31,245; 7,32,245; 4,32,198; 4,18,192; 4,19,192; 7,24,241; 5,18,208; 5,24,212; 5,26,213; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 424.454.456.380.382-383.486.460.384.372.452-454.402.406-408.

Razn

στο
znač

sve

“hal

pridj

znač

kako

lako

λαμ

halji

izni

što j

u sv

oči

“sac

halj

mož

novi

odij

sam

zar

Ipa

zau

“sta

Bož

“kr

otu

kra

odj

naz

110

111

στολή,¹¹⁰ i ἐσθής. Sigurni smo da svaka od tih riječi ima svoje zasebno značenje jer najvjerojatnije potpune istoznačnice ni ne postoje. Ipak sve navedene riječi smijemo prevoditi riječima “odjeća”, “odijelo”, “haljina”.

Uz imenice koje smo nabrojili Zlatousti je redovito dodavao pridjeve φαιδρός i λαμπρός. Premda su oblikom i korijenom različiti, značenjem su bliski. Oba zapravo znače “sjajan” i “svijetao”. To je - kako istaknusmo - također prvo značenje riječi λευκός. Iz navedenoga lako je razumjeti zašto Zlatousti za odjeću krštenika kaže da je krasi λαμπροτής i φαιδροτής. Obje imenice znače “sjaj” i “blještavilo”.

Ivan Zlatousti nije neposredno govorio o obredu oblačenja krsne haljine poslije krštenja.¹¹¹ Ali je jasno da taj obred pretpostavlja i da iznimno raznoliko i temeljito razmišlja o smislu sjajne i blistave odjeće što je oblači krštenik. Zlatousti bez dvojbe ima pred očima novokrštene u svečanim krsnim odjelima kada im kaže da “sada” svi u njih upiru oči zbog “sjana odijela”. Vanjština novokršteničke “odjeće” na sebe “sada” privlači oči svih koji ih gledaju. Tome je razlog “blještavilo haljina” koje su odjenuli. Tu primjedbu Zlatoustoga drukčije ne možemo razumjeti osim da prihvatimo kako su i u Antiohiji novokrštenici imali svečana bijela novokrštenička odijela.

Zlatousti je odista neumoran dok ponavlja da je krštenikovo odijelo, makar pravo odijelo, u zbilji “duhovno”. Kršteni je “obukao samoga Krista”. Tako za nj “Krist postaje odjeća”. To Zlatousti bez zamora ponavlja i tvrdi. Razumije se da pri tome polazi od Gal 3,27. Ipak Zlatousti ne želi da misao o odjeći razmatranje u neku ruku zaustavi na površini. Zato ističe da tim odjevanjem Krist postaje “stanovnik” u krštenome. Zlatousti čak dodaje da se zbog jedinstva Božje naravi u vjerniku nastanjuje samo Trojstvo.

Zlatousti rado novokrštenima propovijeda da su primili “kraljevsko odijelo”. Jasno je da naznaka “kraljevsko” može doći i otuda što je Krist kralj. Ali nije isključeno da Zlatousti ima na pameti kraljevsku gozbu spomenutu u Mt 22,1-14. I tu je riječ o “svadbenoj odjeći” (Mt 22,11). Zlatousti drage volje - kako smo već kratko naznačili - prve i osnovne kršćanske otajstvene čine uspoređuje s

¹¹⁰ Usp. J. WILCKENS, στολή, ThW, 7, 687-692.

¹¹¹ Usp. R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 88.

otajstvenim brakom između krštenika i Krista. Osim toga iza krštenja slijedi euharistija kao gozba. Za nju je potrebna "kraljevska haljina". U svakome slučaju Zlatousti krštene označuje ljudima koji nose "sjajne haljine". On drži da kršćani na dan kada obuku svoje kršteničke haljine sjajem nadvisuju "zvijezde". Blještavilom se mogu mjeriti "sa sunčanim zrakama". Zlatousti žarko želi da kršteni dugo i ustrajno razmišljaju o "blještavilu odjeće" kada ih je sami Bog držao dostojnima da je na se "obuku".

Jasno je da oblačenju "novoga" odijela prethodi svlačenje "stare haljine". Stara je svučena odjeća bila "prljava" od "mnoštva grijehâ". U sebi je krila "bremena grijehâ". Stoga se odlaže "staro odijelo grijeha". Potom se odijeva "nova haljina" koja je čista od "svake ljage". Posve je "nova i sjajna". Znak je da se kršteni "oslobodio zablude" kao i toga da ga je "prosvjetlilo Sunce pravde". Prema tome, nova odjeća zorno pokazuje stečenu nevinost i poklonjenu čistoću. To krštenik postiže "po vjeri u Krista". Unaprijed nema ništa zajedničko s grijehom. Svlačenjem je stare odjeće odložio sve grijehe. Zlatousti izrijeком kaže da "sjaj" odijela koje nose novokrštenici "pokazuje svu mjeru čistoće" što je zavlada u kršćaninovoј "duši".

Zlatousti je dosta vremena u nagovorima posvetio opomeni i molbi da se budno čuva sjaj odijela dobivena nakon krštenja. Blistavost i "ljepotu" toga "duhovnoga odijela" treba čuvati "trajno". To postiže krepostan život i "nadasve molitva". Zlatousti od novokrštenih traži da se "trude ostati cijelo vrijeme svoga života u istome blještavilu". To je moguće ako se "bez prekida" čini što je u ljudskoj moći. Ivan Zlatousti zahtijeva od "novih Kristovih vjernika" da na svaki mogući način "nastoje sačuvati čistom svoju odjeću". O njezinu "sjaju" treba "sada voditi brigu i skrb". U svezi s time kršteni moraju "iskazati punu opreznost". To "poklonjeno odijelo" valja "očuvati čisto i bez mrlje". O tome se mora brinuti "svaki dan". Oko nove odjeće valja postaviti "stražu" i "sazidati" neprobojni zid.

Zlatousti čak nije ostao pri tome što je upozoravao novokrštenike da zbog "zasjeda Zloga" budno paze na stečeno duhovno odijelo već ih je poticao da dobrim i čestitim vladanjem "na svaki način" postignu da "ljepota" njihovih haljina postane još "blistavija i sjajnija". Ljepota duhovne odjeće nije svojom naravi kao obično

odijelo
i uništa
ne "pr
odjeću

Z
novokr
Nije za
svoju
"odoz
govori
sačuva
blažen
presuc

obavl
novo
se di
poče
"lju

112 V

35

113 F

D

114

g

1

g

k

F

c

c

c

115

116

odijelo koje nosimo. Naše se svakodnevno odijelo s vremenom raspada i uništava. Duhovno odijelo ima takvu "snagu" da njegova "ljepota" ne "prestaje s vremenom" niti "s vremenom tamni". Duhovnu odjeću ne nagriza "starenje". To se događa raspadljivoj haljini.

Zlatousti je na sve načine i svim poticajnim oblicima sokoliko novokrštenike da čuvaju čistoću i nevinost označenu krsnom haljinom. Nije zaboravio istaknuti da će onaj tko cijeloga života budno čuva svoju krsnu odjeću time "privući obilnije milosti" koje dolaze "odozgo". To je za tijek ovoga života. Ali je Zlatousti jednako govorio da će "najveće darove" imati tko je do konca s trudom uspio sačuvati svoje krsno odijelo. Pri tome je pred očima imao nagradu blažene vječnosti. Upravo s krsnom haljinom treba doći pred Suca na presudni dan.

12. Pokrsni cjelov

Sv. Ivan Zlatousti bilježi¹¹² što se neposredno zbiva nakon obavljenoga krštenja u uskrsoj noći.¹¹³ Kaže da tada "svi nazočni" novokrštene "zagrlje", "pozdrave"¹¹⁴ i "izljube".¹¹⁵ Otuda se vidi da se drugi vjernici s novokrštenima "vesele" i "raduju". Ali uskoro će početi i euharistija. Zato slijedi naređenje da "jedni druge "ljubimo"¹¹⁶ i "pozdravimo svetim cjelovom".¹¹⁷ Tako je Ivan

¹¹² Vidi: A. WENGER, *Huit*, 2,27, 148-149; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 250-252. 354; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 3,10, 240-242.

¹¹³ R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 88-89; A. WENGER, *Huit*, 88-89; PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 57-58.

¹¹⁴ Tu je Zlatousti posebnuo za glagolom ἀσπάζομαι. Njime se služio apostol Pavao govoreći o poljupcu na kraju svojih pisama kako se vidi iz 1 Sol 5,26; 1 Kor 16,20; 2 Kor 13,13 i Rim 16,16. Isto vrijedi za 1 Pt 5,14. Korijensko nam značenje glagola nije poznato. Glagol u biti znači nekoga pozdraviti kada ulazi u kuću ili kada odlazi na put. Jednako označuje pozdrav na ulici i kod rastanka. Pozdravljanje se obavljalo različitim činima i pokretima. Ipak se čini da ἀσπάζομαι prije svega znači "prijazno pozdraviti" i uz lijepu riječ "zagrliti". Otuda glagolu značenje "ljubiti" i "poljubiti". Potanje vidi kod H. WINDISCH, ἀσπάζομαι, ThW, 1,494-500; J. HASTINGS, *Greet*, DoB, 2,263; *Leave*, DoB, 3,89; A. BAILLY, *Dictionnaire*, 288.

¹¹⁵ Tu je Zlatousti napisao καταφιλέω. Taj glagol znači "nježno poljubiti". Vidi: A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1059.

¹¹⁶ Tu čitamo osnovnu riječ φιλέω. Taj glagol znači "ljubiti" i "cjelivati". O tome glagolu, kao i općenito o cjelovu, vidi: G. STÄHLIN, φιλέω, ThW, 9, 112-144; A.

Zlatousti naveden prozboriti i o "cjelovu".¹¹⁸ S nekoliko napomena naznačuje "radi čega" postoji taj cjelov i to cijelo veselje. Svi su u nezapamćenome ushITU i radosti što su ljudi koji su "ranije" bili "robovi" i "zarobljenici" zla krsnim činom "najednom postali slobodni i sinovi". Sada su pozvani za euharistijski "kraljevski stol". Moguće je da i tu u pozadini stoji drevni običaj po kojemu se oslobođene robove u znak oslobođenja cjeliva poljupcem.¹¹⁹ Već bi to moglo biti razlog pokrsnome cjelovu. Zlatousti tome poljupcu navodi i druge razloge koji izravno potječu iz novozavjetnih izvora. Zlatousti doziva u pamet naznaku iz Dj 4,32 gdje piše: "U mnoštvu onih što prigriše vjeru bijaše jedno srce i jedna duša." Sada ističe običnu i očividnu činjenicu da su vjernici "tjelesima razdvojeni". Ali, zauzvrat, mogu "međusobno povezati duše". To se obistinjuje "putem cjelova". Na taj način vjernačka "zajednica" postaje onakva kakva je po izvještaju iz Dj 4,32 bila "apostolska" zajednica.

Pri tumačenju smisla bogoslužnoga cjelova o kojemu ovdje govorimo Zlatousti navodi i riječ iz Mt 5,23-24: nužno je biti u miru, ljubavi i slozi sa svakim prije prinošenja žrtve i blagovanja euharistije. To pak postiže i očituje cjelov. Uz navedene poticaje za cjelov poslije krštenja i prije pristupa stolu Gospodnjemu Zlatousti rado naznačuje "razlog" koji sam obilježuje "otajstvenim". Polazi od činjenice da "nas je Duh Sveti učinio Kristovim hramom". Prema tome, kada "jedan drugome cjelivamo usta" zapravo ljubimo "ulazna vrata" toga "hrama" koji je svaki pojedini vjernik. Zlatousti dodaje upozorenje da se pokrsni cjelov ne daje "nečistom savješću". Tu mora odstupati svaka "pokvarena"¹²⁰ misao i nakana. Cjelov o kojemu je

PETER, *Kuss*, LThK, 6,696; E. LENGELING, *Friedenkuss*, LThK, 6,696-698; E. NAGEL, *Friedensritus*, LThK, 4(1995), 142-143; *Baiser*, DB, 1, 1388-1390; GRIEVE, *Kiss*, DoB, 3,5-6; F. CABROL, *Baiser*, DACL, 2, 117-130; H.C.SCHMIDT-LAUBER, *Der Friedensgruss*, TRE, 13,154; L. GOUGAUD, *Baiser*, DS, 1, 1203-1204; B.I. MULLAHY, *Kiss*, NCE, 8,207.

¹¹⁷ Tu je grčka riječ ἀσπασμός.

¹¹⁸ Tu je Zlatousti napisao osnovnu riječ φίλημα.

¹¹⁹ Usp. R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 88-89.

¹²⁰ Grčka je riječ ὕπουλος. Ta riječ naznačuje ono što se nalazi ispod ožiljka. Površina rane je zacijelila, ali rana ostaje otvorena iznutra. Stoga ὕπουλος

ovdje riječ "sveti je poljubac". I sam Krist novokrštenike prima "s cjelovom".¹²¹

Posve je razumljivo što je Zlatousti govorio o cjelovu u svezi s krštenjem. Od ranih kršćanskih početaka u krsnome se bogoslužju susreće poljubac. Čak je nekada bio dvostruk.¹²² Biskup je redovito cjelivao novokrštenika koga bi krstio. Time je izražavao vjeru da se novokrštenik izmirio s Bogom te se u potpunosti učlanio u kršćansku zajednicu. Upravo je Ivan Zlatousti neprijeporni svjedok na Istoku za taj krsni cjelov.¹²³ Ali su i novokršteni cjelivali druge vjernike. Na taj su način iskazivali udio vjernika u njihovu blagoslovu, miru i stečenome duhovnome daru. Čak iznenađuje učestalost kojom sami Ivan Zlatousti traži od novokrštenika da se poslije krštenja mole osobno za nj, ali jednako u brojne druge svrhe i ostale nakane. Zlatousti je smatrao da je molitva novokrštenika naročita velikoga zagovora kod Boga zbog njihove svetosti i nevinosti.¹²⁴

Jedva se može sumnjati da je cjelivanje u kršćanskome bogoslužju prije svega poteklo od apostola Pavla. Pavao često na koncu svojih pisama od vjernika traži da "svu braću" ili da "jedni druge" pozdrave "svetim cjelovom".¹²⁵ O pozdravu "cjelovom" postoji naznaka i u 1 Pt 5,14. Jamačno Petar i Pavao imaju na pameti bogoslužni bratski poljubac kojim su kršćani pokazivali međusobnu slogu i ljubav što je uvjet za euharistijsko blagovanje. Taj je cjelov uspostavljao kršćansko jedinstvo ako je kojim slučajem bilo narušeno. Svakako je bio pečat dubokoga razumijevanja i sloge u kršćanskoj zajednici. Inače se ne bi moglo kazati da poljubac na drugim novozavjetnim mjestima ima dublje vjersko značenje.¹²⁶

---

označuje ono što je samo izvana zdravo dok je unutra gnjilo i pokvareno. O toj riječi vidi: A. BAILLY, *Dictionnaire*, 2037.

¹²¹ Vidi: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 250; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 3,9, 240.

¹²² Usp. G. STÄHLIN, *φιλέω*, ThW, 9, 140-143.

¹²³ Usp. F. CABROL, *Baiser*, DACL, 2, 127-128.

¹²⁴ Vidi: A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 3,9, 238-240; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 248-250. 354-356. 152-154; A. WENGER, *Huit*, 2,29,150.

¹²⁵ Usp. 1 Sol 5,26; 1 Kor 16,20; 2 Kor 13,12; Rim 16,16.

¹²⁶ Usp. F. CABROL, *Baiser*, DACL, 118; G. STÄHLIN, *φιλέω*, ThW, 9, 126-140; B.I. MULIAHY, *Kiss*, NCE, 8, 207.

13. *Krštenje djece*

Sada se kratko osvrćemo na mjesto¹²⁷ gdje Zlatousti spominje krštenje djece.¹²⁸ On tu za dijete upotrebljava riječ ΤΕΚΝΟΝ. Ta riječ označava¹²⁹ muško i žensko dijete koje još nema sedam godina. Zlatousti nije zapravo za neposredan predmet svoga razmišljanja odabrao krštenje djece. On ga spominje u sporu s onima kojima se “čini” da je jedini krsni učinak “oproštenje grijeha”. Zlatousti tu tvrdnju otklanja i da je ukrijepi navodi krštenje djece. Zlatousti misli da krst mora imati i druge učinke kada krštavamo djecu “premda nemaju grijehâ”.

Očito je da su djeca, po Zlatoustovu sudu, posve nevina u odnosu na “grijehe”. Ona ih naprosto “nemaju”. Unatoč tome krštenje ima veliko značenje i za djecu. Ono im, doduše, ne oprašta “grijehe” kojih ni nemaju, ali ih dariva svim drugim darovima kao i odrasle. Te smo darove već spomenuli govoreći o krsnim darovima. Ali kako Zlatousti izrijeком kaže da krst djeci ne oprašta “grijehe” čitatelju sigurno smjesta pada na pamet naš nauk o iskonskome grijehu koji i kod djece oprašta krsno otajstvo. Činilo bi se, drugim riječima, da je Zlatousti zaboravio istočni grijeh¹³⁰ kada je tvrdio da su djeca bez “grijehâ” i da ih kod njih krst ne oprašta. To je prava poteškoća toga Zlatoustova mjesta. Već je bila poznata u doba sv. Augustina. Pelagijevci koji su nijekali svaku opstojnost iskonskoga grijeha svoju su tvrdnju potvrđivali izrijeком sv. Ivana Zlatoustoga o kojoj je ovdje riječ. Pelagijevcima je odgovorio Augustin.¹³¹ Svratio im je pozornost na činjenicu da Zlatousti u svojoj izreci ne govori o “grijehu” nego o “grijesima” kod djece. Dok su “grijesi” nespojivi s djetinjom dobi, nije i “grijeh”. Augustin pod “grijehom” podrazumijeva iskonski grijeh od kojega ni djeca nisu izuzeta te se zato krštavaju. Naznaka “grijesi” za Augustina označuje osobne grijehe. Jasno je da djeca nemaju takve grijehe. Augustin pretpostavlja da je i Ivan Zlatousti

¹²⁷ Vidi: A. WENGER, *Huit*, 3,6,153-154; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 258-260.

¹²⁸ Općenito o krštenju djece u otačko doba usp: BAREILLA, *Baptême*, DTC, 2, 192-196; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 255-257.

¹²⁹ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 1439; A. OEPKE, *παῖς*, THW, 5, 637.

¹³⁰ Usp. G. BARY, *Jean Chrysostome*, DTC, 8, 676-678; A. GAUDEL, *Péché originel*, DTC, 12, 350-353.

¹³¹ Vidi: PL, 44, 656.

razlikovao kao i on “grijech” i “grijehe”. Zato njegovo navedeno mjesto ne smijemo dovoditi u svezu s istočnim grijehom. U tome griješe pelagijevci. Augustin čak odgovara na primjetbu zašto Zlatousti nije u svome govoru bio jasniji. Zlatousti je zapravo bio posve jasan za svoje slušateljstvo. Ono je znalo što on tvrdi. Znalo je da govori o osobnim grijesima koje dijete nema. Ograđivanje Zlatoustome nije bilo potrebno jer nije raspravljao s pelagijevcima. Poštujući Augustinovo tumačenje ipak dodajemo da bi cijelo pitanje trebalo kudikamo šire i sveobuhvatnije obraditi. To pak prelazi okvir ovoga našega rada.¹³²

14. *Krštenje na smrtnoj postelji*

Zlatousti je dosta prostora ostavio za govor o krštenju na smrtnoj postelji.¹³³ U kršćanskoj se prošlosti¹³⁴ to krštenje nazivalo “kliničkim” po riječi κλίνη što znači “krevet”. I sam Zlatousti kod razmatranja ima pred očima ljude koji se krštavaju “kod zadnjih uzdisaja”, “na svršetku” i “na postelji”, a ne “u krilu Crkve koja je naša zajednička majka”. On dotične ljude naziva “najnemarnijima od svih ljudi”. Zlatousti priznaje da i to krštenje daje istu “milost” kao i svako drugo krštenje. Ipak živim i oštrima riječima kudi “najnemarnije ljude” koji krštenje odgađaju za posljednje trenutke u životu. Vjerojatno takvi slučajevi u doba Zlatoustoga nisu bili rijetki kada se on tim pitanjem duže pozabavio.

15. *Krsni kumovi*

Sveti je Ivan Zlatousti smatrao korisnim “upraviti riječ” i onima koje naziva οἱ ἀναδεχόμενοι.¹³⁵ Pretpovijest tome nazivu nismo uspjeli utvrditi kao ni potonji utjecaj i uporabu. Čak pomišljamo da to do sada

¹³² O razmatranome pitanju vidi: A. WENGER, *Huit*, 154 bilj.2; B. ALTANER - A. STUIBER, *Patrologie*, Herder, 1966, 329.

¹³³ Vidi: PG, 49, 223-225; A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 1, 3-5, 118-122; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 156-158.

¹³⁴ Usp: A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 255; BARELLA, *Baptême*, DTC, 2, 209-211.

¹³⁵ Vidi: R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 344-346; A. WENGER, *Huit*, 2, 15-16, 141-142. Također usp. A. PIÉDAGNEL- L. DOURTELEAU, *Trois*, 41-42; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 74-75; A. WENGER, *Huit*, 75-76.

nitko nije temeljito ni učinio. Glagol ἀναδέχομαι¹³⁶ neposredno znači “primiti na se”. Tako netko “na lice prima” strijele ili “udarce prima na tijelo”. Otuda ἀναδέχομαι dobiva smisao “primiti na se”, “na se preuzeti”, “opteretiti se”. Smjesta ističemo da se iz navedenoga dade razumjeti naziv za kumove οἱ ἀναδέχομενοι. Kumovi “uzimaju na se” ketekumene da se o njima brinu.

Ali ἀναδέχομαι ima još jedno posebno značenje koje se ovdje s korišću dade primijeniti. Taj glagol također znači “jamčiti” za nekoga tko posuđuje novac. Jamac zajmodavcu jamči da će uzajmitelj po dogovoru vratiti što je uzajmio. I sam Zlatousti krsne kumove uspoređuje s jamcima kod zaimanja. Razumljivo je što se ta usporedba pojavila i što se kumovi kod krštenja nazivaju οἱ ἀναδεχόμενοι. Katekumen raskida sveze s đavlom i sklapa ugovor s Kristom. Kumovi jamče da će kršteni poštivati te odluke. Oni će se za to brinuti. To preuzimaju na sebe i time se terete.

Zlatousti govori kumovima da bi znali kako će steći veliku “plaću” ako budu “iskazivali svu revnost” oko onih za koje se brinu. Ali ako se u tome pokažu “nehajni”, zadesit će ih “osuda”. Zadaća je kumova jasna. Sa svom “budnošću” moraju svoje štíćenike “poticati”, “savjetovati” i “ispravljati” kada je to potrebno. Kumovi su dužni one kojima su kumovi “voditi na put kreposti” i u njima podržavati “lijepu čežnju za vrlinom”. Moraju za one koji su im povjereni biti učitelji u “poučavanju” svega što je “duhovno”. Kod toga ih mora resiti “nježna očinska ljubav”. Ne smiju svojim nemarom biti razlogom nehaja onih koje su preuzeli na se. Tako bi ih, umjesto velike nagrade, zatekla velika kazna. Kumovi moraju biti svjesni da njihova uloga nije nešto “beznačajno”. O njima ovisi “dobar glas” ljudi koji se krštavaju. Radi nevedenoga ustalio se “običaj” da se kumovi nazivaju “duhovnim ocima” svojih štíćenika koji su za njih “duhovno dijete”.

¹³⁶ Usp. A. BAILLY, *Dictionnaire*, 120.

Raz:

VEC

grč

“sj

“ne

Pre

dot

pro

biti

des

“n

dv

na

bo

na

kc

kr

i

kr

pe

pe

“i

zi

is

S

n

b

k

n

-

i

i

i

i

i

i

i

i

i

16. *Trajno novoprosvijetljeni i mladi*

Ivan Zlatousti veoma rado i s ponosom¹³⁷ krštene naziva νεοφώτιστοι. Vidi se da je naziv kao riječ nastao od νεός i φωτίζω. Prva grčka riječ¹³⁸ znači “nov”, “nedavan” i “mlad”. Druga znači “sjati” i “rasvijetliti”.¹³⁹ Prema tome, νεοφώτιστοι su oni koji su “nedavno” bili “rasvijetljeni”. Radi toga “sjaje” kao “mladi”. Premda se naziv νεοφώτιστος neposredno odnosi na vjernike koji su se dotične godine krstili i tada bili vjerom prosvijetljeni, Zlatousti naziv proteže na sve kršćane. Kaže da kršćanin “ako hoće” može “uvijek biti” νεοφώτιστος. On to može biti ne samo u trajanju od “dva, i tri, i deset, i dvadeset dana”. Takav može ostati “trajno”. Može se nazivati “novoprosvijetljeni” i onda kada od njegova krštenja “mine deset, i dvadeset, i trideset godina”. To znači da može “uživati” taj slavni naziv “cijeloga svoga života”, kroz “sve vrijeme” ovozemnoga boravka.

Zlatousti navodi “radi čega” svaki kršteni ima pravo da se naziva “novoprosvijetljeni”. Krštenik na krštenju u sebe prima Krista koji je “novo svjetlo”. To svjetlo “nikada ne zalazi”. Ono obasjava krštenoga. Zlatousti u tu svrhu navodi evanđelje: “Svjetlo svijetli u tami i tama ga nije svladala” (Iv 1,5). Dokle je Krist kao svjetlo u krštenome, kršteni je νεοφώτιστος. Svijetla “zraka” u krštenome “ne pozna tminu”. Duša koja je krsnim činom “primila od Duha milost” posve je sjajna i blista “sjajem”. To “svjetlo” što je u krštenome “milost je Duha”. Ono se nikada ne gasi.

Zlatousti u svome razmišljanju nije zaboravio da νεός također znači “mlad”. Zato je kao svojstvenu za onoga tko je νεοφώτιστος isticao νεότης, tj. mladost. Tu mladost razara i ništi jedino “grijev”. Samo je grijeh “tegotna starost” te “mladosti”. Inače “ta mladost” ne zna za nikakvu drugu “ostarjelost”. Ona po sebi “ne podliježe bolesti”. Nikakvo “obeshrabrenje” nije sposobno da je “osvoji”. Krsna “mladost” ne malakše tijekom vremena. Ona “ne uzmiče pred ničim” niti se “ičemu podlaže”. Zlatousti zaključuje da čovjek koji je

¹³⁷ Vidi: PG, 49,233; R. KACZYNSKI, *Taufkatechesen*, 116. 404. 428-430; A. WENGER, *Huit*, 5,20, 210; 6, 21-32, 225-226.,

¹³⁸ Usp. J. BEHM, νεός, ThW, 4, 899-903; A BAILLY, *Dictionnaire*, 1320-1321.

¹³⁹ Usp. H. CONZELMANN, φῶς, ThW, 9, 302-349.

“tjelesno mlad” može “radi mnoštva grijeha” biti star kao što i tjelesno “star čovjek” može biti “mlad i novoprosvijetljen”. Zlatousti krštenome doziva u pamet da je u krštenju primio “milost” koja je u svome punome “cvatu” i takva trajno ostaje ako se čovjek pokaže dostojnim.

Zaključak

Nama su se osobno propovijedi sv. Ivana Zlatoustoga iz kojih smo crpli ovaj svoj prikaz o njegovu krsnom nauku pričinile iznimno lijepim i dubokim teološkim razmišljanjem. Tim nam se blijeđim ukazuje naš vlastiti rad. Doista je gotovo nemoguće u cjelini i kako dolikuje razumjeti Zlatoustovo krsno učenje ako se polako, strpljivo i sabrano ne čitaju njegove krsne homilije. Ovdje smo u iznošenju morali mnogo izostaviti iz Zlatoustova obilja i bogatstva. Nismo, na primjer, ni riječi kazali o nazivima što ih je Zlatousti vezao uz krsno otajstvo. On je - što duže, što kraće - tumačio nazive kao što su krštenje, novopород, obrezanje, ukop, smrt. Kada je uspoređivao krst i židovski izlazak iz Egipta, Zlatousti se pitao što znači da je krštenje novo stvorenje ili da je preporođenje. Tako bi se dugo dalo nabrajati što smo u radu ispustili.

Zlatousti je temeljito i vrhunski govorio o smislu krštenja jer je pred sobom kao slušatelj imao odrasle ljude. Nije govorio djeci sitne dobi. Propovijedo je onima koji su se u zrelih godinama spremali za krsni čin. Među njima su se znali zateći nedavno ili davno kršteni vjernici. Zlatousti je bio svjestan da kod krštenja broj godina ne znači ništa jer krsna milost dolazi od Boga koji je gospodar svih vremena.

RÉF

com
Chr
les
La
Mig
bap
con
nou
ext
con

que
les
po
hal
no
ex
no
de
cô
de
C
cl

C
C

Résumé

RÉFLEXIONS DE SAINT JEAN CHRYSOSTOME SUR LE BAPTÊME

Marijan Mandac

Il était autre fois presque impossible de parler sérieusement et comme il convient de la doctrine baptismale de saint Jean Chrysostome. De fait, il n'y en a pour ainsi dire pas un seul mot dans les patologies aussi célèbres que celles de J. Quasten et de B. Altaner. La raison en est bien simple. On n'avait pas dans la fameuse édition de Migne que deux homélies de Chrysostome traitant explicitement du baptême. Et même l'une de deux est actuellement très contestée comme homélie directement baptismale. Maintenant, par bonheur, nous possédons au moins onze textes de Jean Chrysostome pour en extraire ses pensées et son enseignement sur le baptême. Les connaisseurs de Chrysostome savent très bien de quoi on parle ici.

Nous avons, pour notre part, dans seize paragraphes condensé ce que Jean Chrysostome a prêché à ses auditeurs en les introduisant dans les sacrements d'initiation. C'est ainsi que nous exposons d'abord pourquoi, d'après saint Jean Chrysostome, on administrait habituellement le baptême à Pâques. Il vient ensuite un paragraphe où nous disons comment Jean Chrysostome a compris le sens des exercices faits par les catéchumènes dans le catéchuménat. Toutefois, nous traitons séparément des exorcismes même s'ils sont, eux aussi, un des exercices dans le catéchuménat. Nous n'avons pas non plus mis de côté la question assez délicate et compliquée qu'on se pose à propos de la confession de foi de la part des catéchumènes. Nous croyons que Chrysostome en parle dans ses sermons assez ouvertement et clairement. Seulement il faut y prêter l'attention bien réveillée.

Nous avons vraiment longuement expliqué ce que Jean Chrysostome disait de la renonciation à Satan et de l'adhésion au Christ. Dans la suite de notre article nous avons essayé de saisir

comment Jean Chrysostome a expliqué à son auditoire le sens des onctions sur le front et sur le corps tout entier. Pour ce qui concerne le fait irréfutable que les catéchumènes d'alors descendaient dans le baptistère complètement nus nous avons indiqué la signification mystique que saint Jean Chrysostome donnait à cette nudité baptismale.

Quand nous avons à parler des effets du baptême nous avons tout simplement cité le passage de Chrysostome dans lequel il énumère dix dons spirituels du sacrement. Avant d'écrire notre conclusion nous avons parlé des vêtements habillés par les nouveaux baptisés après le baptême, du baiser de paix, du baptême des petits enfants et celui des gens en train de mourir. Nous avons aussi un mot consacré aux parrains. Tout à la fin nous exposons ce que saint Jean Chrysostome voulait dire en caractérisant les chrétiens comme des hommes qui sont pour toujours et sans interruption illuminés.

LU
Frape
pe
o
u
te
r